

NORSK **ÅRSRAPPORT** **2009**

NORDISK PLANMYNDIGHETSMØTE 2009

Forsidefoto: Øyvind Aarvig, Miljøverndepartementet.

Kongsvinger er tildelt Bymiljøprisen 2009, for sitt bevisste arbeid med å utvikle aksene mellom Kongsvinger festning og bysentrum. 2009 er Kulturminneåret i Norge, og tema for årets bymiljøpris var nettopp Aktiv bruk av kulturarven i byutviklingen.

Kongsvinger Festning har aldri vært beleiret eller erobret. Likevel har festningen vært av stor strategisk betydning for forsvaret av det sydlige Norge.

Kongsvinger Festning ble bygget på slutten 1600-tallet ved fergestedet over Glomma for å sikre/ forsterke det eneste naturlige hinderet på denne veien fra Sverige mot Christiania. Etter Gyldenløve-feiden (1675–79) ble det satt i gang bygging av nye befestningsanlegg både langs kysten og ved grensen mot Sverige. I 1681 approberte kong Christian V en plan for Kongsvinger Festning, etter tegninger utarbeidet av generalkvartermester Johan Caspar von Cicignon. Utgangspunktet for den nye festningen var den gamle Vinger skanse. Byggearbeidene startet i 1681 og anleggsperioden ble avsluttet i 1689. Av bygninger fra denne perioden står fortsatt kommandantboligen og bakeribygningen. Festningen ble etablert med egen kommandant, oberstløytnant Georg Reichwein, og garnison i 1682. Det opprinnelige navnet Vinger skanse ble som en følge av utbyggingen forandret først til Vinger festning. I 1683 ble navnet ved kongelig resolusjon fastsatt til Kongsvinger Festning.

På 1700-tallet skiftet festningsområdet utseende. Festningen med sin uregelmessige stjerneform utgjorde fortsatt det sentrale anlegget, men på festningen ble det nå reist bygninger som var høyere og mer dominerende enn de tidligere. Bygningene som ble reist omkring midten av 1700-tallet var mindre solide enn de eldste, og med sin høyde kunne de lett blitt skyteskiver for kanoner. Disse nybyggene bidro til å endre festningens profil, samtidig som festningen gikk fra å være en strategisk barokkfestning til å bli et militært depotsted. Sentrale bygg oppført på 1700-tallet er blant annet arsenalet og den nye kasernen. Mot slutten av århundret framsto festningen som godt skikket både til forlegning av tropper og som sentraldepot for de militære avdelingene i Sør Norge.

I tiden 1808 – 1814 hadde festningen sin storhetstid. Da kongeriket Danmark-Norge i Napoleonstiden på ny ble involvert i strid med Sverige ble man mer bevisst på at festningen kunne bli utsatt for angrep. Fra 1811–13 ble de tre skansene «Se til høyre», «Prins Fredrik» og «Norske Løve» bygget. De ligger alle tre vest for festningen. I krigstiden fra 1808–14 ble festningen tillagt stor betydning, og den var bl.a. hovedforsyningsbase. I 1808 var besetningen på 900 mann, mens den i 1814 hadde økt til ca. 1200.

Kongsvinger befestninger var også sentral i forsvarsplanene mot Sverige i 1905. I forbindelse med urolighetene som resulterte i unionsoppløsningen, ble det bygget to fort i nærheten av festningen, Vardåsen og Gullbekkåsen. Fra denne tiden begynner man å snakke om Kongsvinger befestninger. Stridsanleggene i Kongsvinger ble ikke demolert etter unionsoppløsningen som mange av de andre grensebefestningene. I følge Karlstadforliket fikk Norge lov til å holde befestningene vedlike, men ikke utvide dem.

Innhold

1	Overordnede rammer	4
2	Om planavdelingen	5
3	Lovutvikling	6
4	Regional planlegging	8
5	Kommunal planlegging	10
6	Konsekvensutredninger	11
7	Kompetanse, formidling og forskning	12
8	By- og tettstedsplanlegging	14
9	Planlegging utenfor byer og tettsteder	18
10	Andre utviklingsprosjekter	22
11	Elektronisk plansaksbehandling og digitale kartdata	25
Vedlegg: Kortveilederen		
"Planlegging etter plan- og bygningsloven"		27

1 Overordnede rammer

Rød-grønn regjering

Siden Stortingsvalget 2005 har Norge vært styrt av en rød-grønn flertallsregjering utgått av Arbeiderpartiet (Ap), Sosialistisk Venstreparti (SV) og Senterpartiet (Sp), med Jens Stoltenberg (Ap) som statsminister. Miljø- og utviklingsminister er Erik Solheim fra SV. Det er stortingsvalg høsten 2009.

Nasjonal arealpolitikk

St.meld. nr. 26(2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand gir hoveddrammene for den nasjonale arealpolitikken.

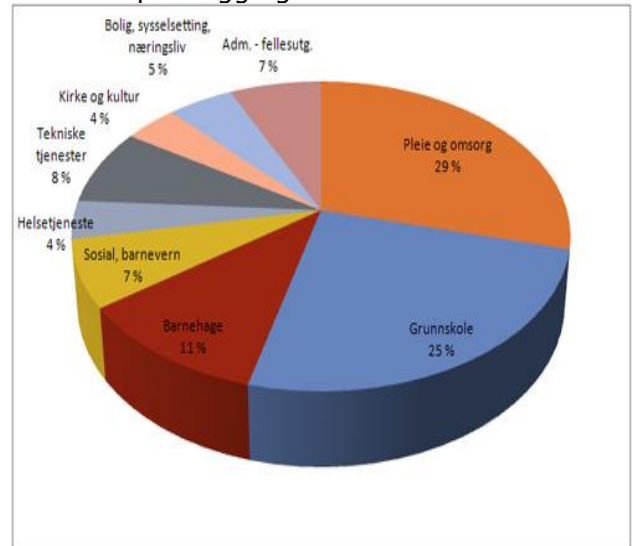
Forvaltningsnivåene

Miljøverndepartementet forvalter plandelen av plan- og bygningsloven, mens Kommunal- og regionaldepartementet forvalter byggesaksdelen av plan- og bygningsloven. Landet er delt inn i 19 fylker og 430 kommuner. Kommunene er svært ulike både når det gjelder geografi, areal og folketall. Over halvparten av kommunene har mindre enn 5 000 innbyggere, og det er 12 kommuner som har over 50 000 innbyggere.

Staten sender hvert år et samlet forventningsbrev til kommunene der nye styringssignaler er oppsummert. I ny plan- og bygningslov er det forutsatt at staten hvert fjerde år skal lage et dokument med *nasjonale forventninger til regional og*

kommunal planlegging. Det første dokumentet skal foreligge i 2011.

Utgiftsfordeling i kommunene 2007. Kommunene har ansvar for blant annet grunnskole, barnehager og eldreomsorg, og for arealbruk, verdiskaping og samfunnsplanlegging.

På regionalt nivå er oppgavene fordelt mellom fylkeskommunene og fylkesmennene.

Det er ikke noe plandirektorat i Norge, og departementet utfører derfor selv direktoratsoppgaver knyttet til samfunnsplanlegging. For øvrig utfører Miljøverndepartementets underliggende direktorater *Direktoratet for naturforvaltning*, *Riksantikvaren*, *Statens forurensingstilsyn* og *Statens kartverk* oppgaver knyttet til planlegging innenfor sine ansvarsområder.

Fylkeskommunene styres av Fylkestinget, som velges samtidig med kommunestyrene. De har ansvaret for regional utvikling og planlegging, samferdsel,

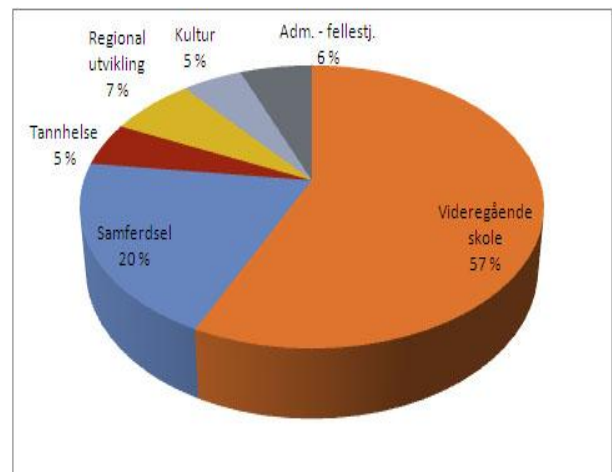
videregående skoler, kultur og kulturminnevern. Fylkeskommunene har ansvaret for planfaglig veiledning overfor kommunene. De samarbeider med de statlige fylkesmennene om denne oppgaven.

De statlige *fylkesmennene* har ansvaret for å følge opp og samordne statens ulike oppgaver i fylket, blant annet knyttet til landbruk, miljøvern, skole m.v. Fylkesmennene har kontroll- og oppfølgingsansvar overfor kommunene. De står for planjuridisk veiledning til kommunene. Klagebehandling etter plan- og bygningsloven er delegert til fylkesmannen fra Miljøverndepartementet. I plansakene er det et utstrakt samarbeid mellom fylkesmenn og fylkeskommuner om oppfølgingen av plan- og bygningsloven i kommunene.

Det er vedtatt en *forvaltningsreform* som skal iverksettes

1.1.2010. Den innebærer at fylkeskommunene vil overta ansvaret for riksvegene, som utgjør ca. 80% av vegnettet. Fylkeskommunen vil også få en styrket rolle i regional planlegging og i forhold til klimautfordringen. De vil også overta oppgaver bl.a. knyttet til landbruk, friluftsliv og verdiskaping.

Utgiftsfordeling fylkeskommunene 2007. Fylkeskommunene har ansvar for blant annet regional utvikling, videregående opplæring og lokal kollektivtransport.

2 Om planavdelingen

Organisasjon

Avdelingen ledes av ekspedisjons-sjef Jarle Jensen. Avdelingen består av fire fagseksjoner: *Seksjon for byutvikling, regional-, areal- og transportpolitikk* – avdelingsdirektør Marit Kleveland, *Seksjon for kommunal planlegging* - avdelingsdirektør Bjørn Casper Horgen, *seksjon for miljø-utredninger* – kst. avdelingsdirektør Knut Grønntun, og *seksjon for geografisk informa-*

sjon – kst. avdelingsdirektør Dag Høgvard. *Prosjekt PBL* ledes av avdelingsdirektør Hans Jacob Neumann. *Avdelingssekretariatet* ledes av underdirektør Anne Edda Mulholland. Pr. 1.8. 2009 er det 48 ansatte i planavdelingen.

Avdelingen har vært gjennom en omorganiseringsprosess. Ny organisasjonsstruktur vil bli iverksatt fra 1. oktober 2009. Det vil bli gjennomført flere endringer i den interne seksjonsstrukturen.

Avdelingen har hovedansvaret for nasjonale utviklings- og informasjonsoppgaver knyttet til samfunns- og arealplanlegging, og samarbeider tett med fylkes-

mennene og fylkeskommunene om disse oppgavene. Avdelingen behandler også regionale planer og kommunale planer med innsigelse, samt klagesaker som ikke blir avgjort hos fylkesmannen.

3 Lovutvikling

Ny plandel av pbl trådte i kraft 1.7.2009

Arbeidet med ny plandel av pbl er nå fullført. Stortingets lovvedtak av 5. juni 2008 er satt i kraft fra 1. juli 2009 sammen med nødvendige forskrifter om konsekvensutredninger, om kart, stedfestet informasjon, arealplan og digitalt planregister og om hvordan ny plandel skal virke sammen med byggesaksdelen i PBL -85 i overgangsperioden fram til ny byggesaksdel trer i kraft. Også lovens byggesaksdel er vedtatt av Stortinget, og det arbeides med et omfattende utkast til nye forskrifter til denne delen av loven. Det er lagt opp til at den nye byggesaksdelen med forskrifter skal tre i kraft i 2010. Vi vil da ha en samlet og ny plan- og bygningslov i Norge.

Regionale opplæringsteam

I løpet av høsten 2008 og vinteren/våren 2009 har departementet gjennomført et omfattende informasjons- og opplæringsprogram om pbl. Fylkesmennene og fylkeskommunene har vært sentrale i dette opplegget, gjennom regionale opplæringsteam som har arrangert flere samlinger med kommunene høsten 2008 og våren 2009. Alle

kommuner har derfor deltatt på minst to samlinger, i flere fylker har det vært mer omfattende seminaropplegg.

Departementet har stått for opplæringen av de regionale opplæringsteamene, med flere samlinger og etablering av nettverk. Vi har bidratt med økonomiske midler til opplæringen, og deltatt på de fleste av de regionale samlingene med innlegg og avklaring av spørsmål fra kommunene. Departementet har også etter invitasjon fra mange andre offentlige og private aktører holdt innlegg om den nye loven.

Informasjons- og utviklingsarbeid

Folk er utålmodige etter å ta loven i bruk! Selv om alle kommuner og et stort antall private, organisasjoner m.v. har vært med på opplæringsopplegg, er det fortsatt et stort informasjonsbehov framover. Den store utfordringen er å komme fra "lovkunnskap" til handling, dvs. til å lage bedre planer! Det blir søkt løst gjennom etablering av nettsider og nettverk, innsamling av eksempelplaner, fortsatte nasjonale og regionale samlinger for kommuner og fylker. De ulike departementer har fått ansvar for

utvikling av temaveiledere om bruk av plan- og bygningsloven i deres sektor. Departementet arbeider også med revisjon av basisveilederne for kommune- og reguleringsplanlegging, som må nyskrives etter ny lov. Vi fokuserer også i økende grad på den kommunale plankompetansen og ressursene til planlegging, som begge er for dårlige i mange av de mindre kommunene.

Ny kart- og planforskrift

Det er laget ny kart- og planforskrift med utfyllende bestemmelser om arealformål, hensynssoner, digitalt planregister og tegneregler for plankart i samarbeid med Statens kartverk. I tillegg til at forskriften har oppdaterte bestemmelser om kart og stedfestet informasjon, inneholder den nasjonale krav til standardisert framstillingen av arealplaner, nasjonal arealplan-ID, tilgang til planregister, forvaltning og vedlikehold m.v. Samtidig med forskriftsarbeidet er det også utarbeidet en ny datamodell for framstilling av digitale arealplaner etter SOSI-standard. Aktuelle tjenesteleverandører kan nå tilby brukerne ferdig programvare for framstilling av digitale planforslag og planer etter ny lov. Et av formålene med den nye loven er å standardisere kartframstillingen for hele landet og alle plantyper.

Statlige planretningslinjer

Gjeldende rikspolitiske bestemmelser om kjøpesentra videreføres. Det samme gjør rikspolitiske retningslinjer for Oslofjordområdet, for samordnet areal- og transportplanlegging og

for barn og unges interesser i planleggingen.

Det er utarbeidet utkast til statlige planretningslinjer for *universell utforming*, for *klima- og energiplanlegging i kommunene* og for *differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen*. De to siste er for tiden ute til bred høring.

Innholdet i den nye plandelen

Det vises til vedlagte veileder om den nye plandelen. Ut over dette er nye forskrifter, veiledere, lovkommentar og planeksempler m.m. publisert på Miljøverndepartementets nettsider.

Naturmangfoldloven

Ny lov om naturmangfold ble også satt i kraft fra 1. juli 2009. Pbl blir et viktig redskap for å implementere den nye naturmangfoldlovens bestemmelser om utvalgte naturtyper. Naturmangfoldloven vil gi klare premisser for kommunes arealplanlegging, og vil bidra til å synliggjøre biologisk mangfold og naturinteresser. Samlet vil de to nye lovene gi et moderne og slagkraftig lovgrunnlag for både samfunns- og arealplanlegging og ivaretagelse av naturmangfoldet.

For lovtekst og utfyllende merknader, se www.planlegging.no. Se også vedlegg til årsrapporten: *Planlegging etter plan- og bygningsloven*. Veileder.

Nordisk planlovsamarbeid

Nordisk planjuristmøte ble gjennomført 22-24 april 2009 på Hotel Norge i Bergen. På møtet deltok jurister fra alle de nordiske landene, totalt 25 personer.

Årets temaer var, foruten rapporteringer fra de ulike landene, den nye norske plandelen til plan- og bygningsloven, samordning av planlegging og konsekvensutredninger og ekspropriasjon. I

tillegg var det fokus på temaet klimautfordringer i planleggingen hvor Bergen kommune var invitert til å presentere sitt prosjekt innenfor dette feltet.

Planjuristmøtet skal arrangeres neste gang i 2011 i Sverige. Dette er en nyttig møteplass som gir verdifull erfaringsutveksling og det var full enighet på møtet om å videreføre samarbeidet.

4 Regional planlegging

Endringer i ny lov

Etter de nye bestemmelsene om regional planlegging er det ikke lenger plikt til å utarbeide en fylkesomfattende plan i hver valgperiode. I stedet skal fylkene utarbeide regionale planer etter behov.

Regional planstrategi

Første året i valgperioden skal regional planmyndighet utarbeide en regional planstrategi i samarbeid med kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som berøres av planarbeidet.

I planstrategien skal regional planmyndighet bl.a.:

- redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer
- Vurdere hvordan utfordringene skal følges opp, og hvilke planer som bør utarbeides – regionale eller interkommunale

- klargjøre hvilke myndigheter, statsetater og andre som bør delta i planprosess og gjennomføring

Nasjonale forventninger

En slik vurdering skal ta utgangspunkt i nasjonale mål og rammer som er trukket opp av regjering og Storting (jf. bestemmelsen om *nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging*), men legge vekt på lokal erfaring og kunnskap i den regionale tilpasningen av politikken.

Planstrategien skal godkjennes av Kongen i statsråd. Godkjent strategi vil da forplikte alle berørte myndigheter til å delta som forutsatt, og til å legge strategien til grunn for sin egen virksomhet.

Regional plan

Regionale planer kan utarbeides for et helt fylke, delområder eller

særskilte tema. De skal ha et handlingsprogram for gjennomføringen.

Regionale planbestemmelser

Planene kan ha retningslinjer for arealbruk. I tilknytning til retningslinjene kan fylkestinget innføre regionale planbestemmelser som gjør retningslinjene juridisk bindende for lokale myndigheter og utbyggere. De vil gjelde for inntil 10 år, med mulighet for forlengelse.

Regionale planer kan egengodkjennes av fylkestinget dersom det ikke foreligger konflikter med statlige myndigheter og kommuner.

Interkommunalt samarbeid

Det er innført nye bestemmelser om interkommunalt plansamarbeid. Dette kan være et alternativ til en regional plan i ukompliserte situasjoner. Bestemmelsene omfatter organisering av planarbeidet, planinnhold og planprosess, og hvordan uenighet mellom partene kan løses. Vedtak av interkommunale planer gjøres i de respektive kommunestyrene, og kan ikke delegeres til annet organ.

Nettverk

Det er dannet en *utviklingsring* som skal få fram eksempler på arbeidet med regionale planstrategier – prosess, innhold og utforming. Fire fylkeskommuner og KS deltar i samarbeidet sammen med Fornyings- og arbeidsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet.

På sentralt statlig nivå er det nedsatt en arbeidsgruppe som ser nærmere på de regionale stats-etatenes og fylkesmannens rolle og oppgaver i regional planlegging. Arbeidsgruppen vurderer bl.a.:

- tiltak som kan stimulere og styrke samarbeidet mellom fylkesmannen, regional statsforvaltning og fylkeskommunen
- forslag til hvordan sektordepartementene kan legitimere sine regionale etater som statlige partnere i arbeidet med å tilpasse nasjonal sektorpolitikk til regionale forutsetninger og behov
- forslag til hvordan fylkesmannens statlige samordningsrolle i denne sammenheng kan utvikles videre

Statlige og fylkeskommunale instanser og aktører som jobber med regional planlegging, deltar i et *nasjonalt nettverk* for regional planlegging og utvikling. Det er samlinger i nettverket to ganger årlig.

Antall fylker med tematiske fylkesdelplaner innen ulike temaer (Kilde: Kostra)

Plantema	2008
Kulturminner og kulturmiljø	11
Areal- og transport (kjøpesenter) / utbyggingsmønster	17
Biologisk mangfold	5
Friluftsliv og grøntstruktur	17
Vassdrag	5
Fjellområder	10
Kystsonen	13
Universell utforming	4
Vindkraft	2

5 Kommunal planlegging

Fortsatt mange reguleringsplaner

De økonomiske nedgangstidene har ført til at antallet bebyggelsesplaner, som er det mest detaljerte plannivået i Norge, har gått noe ned fra 330 i 2007 til 226 i 2008. Antallet reguleringsplaner har også gått litt ned, fra 2100 i 2007 til 1935 i 2008. Av disse er 75 % private planforslag, det er omtrent det samme som i fjor. Tallene viser at det opprettholdes en stor planaktivitet selv om byggevirksomheten i en periode stoppet opp flere steder. Vi ser nå at aktiviteten er på veg oppover i flere områder, særlig på boligsida. Prisnedgang på fritidsboliger gjør at flere prosjekter blir utsatt eller ikke iverksatt.

Færre kommuneplaner vedtatt

Det var en nedgang i antall vedtatte kommuneplaner eller –delplaner for areal i 2008 fra 196 i 2007 til 98 i 2008. Dette må ses i sammenheng med at mange kommuner har avventet ny plan- og bygningslov, og også at det var svært stor planaktivitet i de to tidligere år. 382 av landets 431 kommuner har vedtatt kommuneplan. De resterende har enten planer for deler av kommunen, eldre plan eller ingen plan. Gjennomsnittlig alder på arealdelen er 5 år. Situasjonen varierer mye i landet. Det er særlig store kommuner med lite folketall og fraflytting som mangler et oppdatert plangrunnlag. I disse kommunene er det også liten eller ingen plankompetanse i kommunene.

I forbindelse med ny plan- og bygningslov er det en utfordring å bygge opp kompetanse og motivasjon til at alle kommuner får en oppdatert og god kommuneplansituasjon.

Statlige og regionale interesser

Når arealplaner vurderes å være i strid med nasjonale eller viktige regionale interesser, kan statlige og regionale myndigheter fremme innsigelse mot planene. Ca. 47 % av alle kommuneplaner ble møtt med slik innsigelse i 2008, og ca. 23 % av regulerings- og bebyggelsesplanene. Hoveddelen av disse innsigelsene blir løst lokalt gjennom planprosessen, enten gjennom forhandlinger i de *planfora* som er etablert for samhandling i plansaker i de fleste fylkeskommuner, eller gjennom *mekling* hos fylkesmannen. 37 kommunale innsigelsessaker ble avgjort av Miljøverndepartementet i 2008, altså ca. 1,6 % av det samlede antall planer. Disse sakene er likevel ofte prinsipielt viktige saker, som gir uttrykk for regjeringens arealpolitikk på ulike områder.

Konflikttemaer i arealplanene

Særlig fokuserte konflikttemaer i de kommunale planene har vært forholdet til strandsonen langs sjø og ferskvann, lokalisering av riksveger, jordvern, sikring av villreinen leveområder, kulturminner, friluftsliv og landskap, reindrift og kjøpesentersaker.

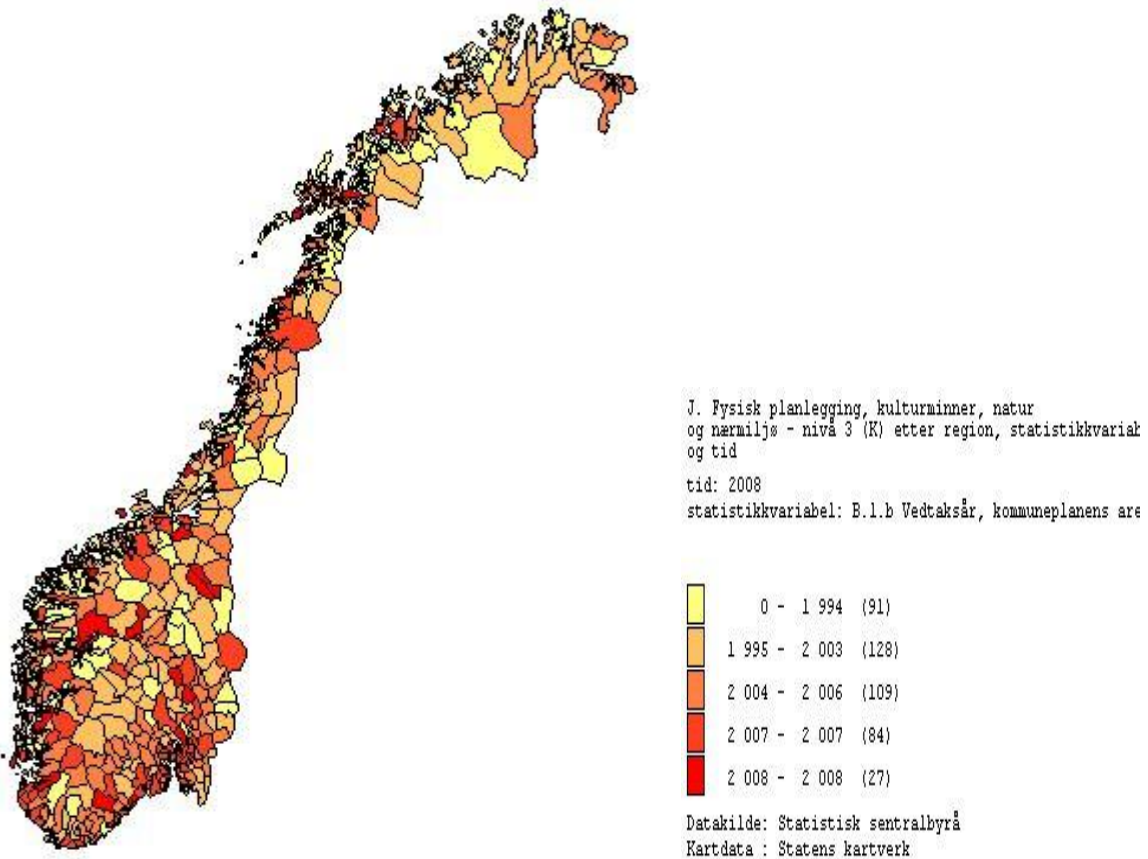

Fig.: Alder på kommuneplanens arealdel. Gult felt: Kommuner uten arealdel eller eldre enn 1994. Kilde: Kostra)

6 Konsekvensutredninger

Konsekvensutredninger

Miljøverndepartementets regelverk om konsekvensutredninger (KU) omfatter både arealplaner som behandles etter plan- og bygningsloven, og store utbyggingstiltak som behandles enten etter plan- og bygningsloven eller etter annet lovverk, for eksempel vindkraftanlegg etter energiloven. Norge har siden 2005 hatt en felles forskrift som dekker opp både EU's "plandirektiv" og "prosjektdirektiv".

Ny plandel av plan- og bygningsloven innebærer at lovens bestemmelser om konsekvensutredninger nå inngår i lovens bestemmelser for de enkelte plantypene. Arbeidet med konsekvensutredninger er etter dette fullt ut integrert i selve planarbeidet. I henhold til ny lov skal det nå også gjennomføres konsekvensutredning for planer som i vesentlig grad avviker fra kommuneplanens arealdel eller fra områdeplan.

På bakgrunn av endringene i ny lov har Miljøverndepartementet revidert forskriften om konse-

kvensutredninger. Den nye forskriften trådte i kraft sammen med ny plandel av plan- og bygningsloven 1. juli 2009. Foreliggende veiledningsmaterieil til KU- bestemmelsene skal revideres i løpet av 2009, og det er også under utarbeidelse en temaveileder om miljøkonsekvensutredninger av oversiktsplaner som forventes ferdig i løpet av året.

Samarbeid med Sør-Afrika

Miljøverndepartementet har i nærmere 10 år hatt et institusjonelt samarbeid med departementet for miljø og turisme (DEAT) i Sør-Afrika på KU-

området. Hovedfokus i samarbeidet har vært på lov- og forskriftsutvikling, men de senere årene har forenkling av regelverket, utvikling av mer fleksible miljøstyringsverktøy og integrering av plan- og KU-prosessene hatt stadig større fokus. Miljøverndepartementet mottok representanter fra DEAT i juni med besøk til bl.a. Bergen og Voss kommuner, og det er lagt opp til gjenbesøk til Sør-Afrika i oktober. Nåværende samarbeidsavtale utløper i 2010, og det er foreløpig ikke avklart om og i hvilken form samarbeidet skal videreføres.

7 Kompetanse, formidling og forskning

Kompetanse

Departementet har ansvar for å veilede fylkeskommuner, kommuner, fylkesmenn og andre statlige organ slik at de er i stand til å utføre sine oppgaver etter loven. Departementet arbeider fortløpende med formidling og veiledning om kommunal og regional planlegging. Det siste året har denne veiledningsaktiviteten blitt betydelig opptrappet i forbindelse med at ny plandel av pbl trer i kraft 1. juli 2009. I arbeidet legges det vekt på samarbeidstiltak som styrker informasjon, opplæring, rettledning og politikkformidling. Departementet deltar aktivt på egne og regionalt arrangerte seminarer og kurs, og støtter regionale utviklingsprosjekter

innenfor prioriterte innsatsområder.

Departementet støtter, sammen med en rekke andre departementer og Kommunenes Sentralforbund KS, Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging, som bl.a. er ansvarlig for et 6 ukers kursopplegg kalt SAMPLAN.

Departementet ønsker et økt fokus på kommunal og fylkeskommunal plankompetanse. Undersøkelser viser at mange kommuner mangler ressurser og kompetanse på plan- og miljøsidene. Dette gjelder særlig kommuner med lite folketall, som ofte har fraflytting og store arealer med fjell og utmark.

Departementet har fokus bl.a. på hvordan utdanningsinstitusjonene kan dekke behovet for kommunale planleggere, og hvordan staten kan stimulere kommunene til å øke sin tilgang til kompetanse.

Formidling

Planavdelingen har som en viktig del av sitt arbeidsfelt å formidle planpolitikk, planjuss og god planpraksis til kommuner, fylkeskommuner, fylkesmenn og private aktører. Departementet utfører selv direktoratsoppgaver innenfor faglig utvikling og formidling, siden det ikke er et eget plandirektorat i Norge. Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren, Statens forurensningstilsyn og Statens kartverk har i tillegg formidlingsoppgaver knyttet til planlegging innenfor sine ansvarsområder.

Det blir lagt økende vekt på bruk av departementets nettsider www.planlegging.no. Det er også etablert elektroniske nettverk der ulike sider ved implementering av den nye loven er tema. Departementet har en utstrakt reiseaktivitet til fylkesmenn, fylkeskommuner og kommuner. Bl.a. holdes det plan- og bygningslovsseminarer for kommunene årlig i alle fylkene, der departementet deltar. Det er også etablert flere nettverk for fylkeskommuner og fylkesmenn, knyttet til stedsutvikling, regional og kommunal planlegging, barn og unge osv.

Det legges også økt vekt på formidling av planleggingsaktiviteten, bl.a. som følge av betydelig økt kunnskap om denne gjennom det nasjonale rapporteringssystemet KOSTRA (Kommune-Stat-Rapportering), se www.ssb.no/kostra

Alle departementets avgjørelser i kommunale plansaker blir lagt ut på internett. Avgjørelser og lovfortolkninger publiseres i rettskilderegistret Gyldendal rettsdata.

Forskning

Forskningsprogrammet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) ble etablert i 2005. DEMOSREG skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk i forhold til samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. Programmets mål er å bidra til økt kunnskap om strukturendringer, politikk- og styringsutforming og konsekvenser i skjæringsfeltet mellom sektorer, territoriale enheter og ulike geografiske nivåer. DEMOSREG har en tidsramme på 10 år. I de første fem årene fra 2006-2010 disponerer programmet ca 84 mill. kroner. For denne perioden er det innvilget i alt 22 søknader med en samlet ramme på 80 mill. kroner.

Følgende forskningstemaer har prioritet:

- Økonomisk utvikling og strukturelle omstillingsprosesser

- Offentlig styring og planlegging
- Demokrati, deltakelse og identitet

Forskningsprogrammet AREALTRE er nytt fra 1. januar 2008. Det er utarbeidet ny programplan kalt *Natur- og næring (2008-2013)*.

Programmet skal:

- Utvikle kunnskap til støtte for næringspolitikk innenfor fiskeri, havbruk, reindrift, skogbruk, jordbruk, samt kunnskap til støtte for en bærekraftig areal- og ressursforvaltning. Programmet skal spesielt legge til rette for utvikling

av kunnskap som bidrar til at Norge gjør bærekraftige endringer i politikk og virkemidler som følge av klimaendringer.

- Utvikle kunnskap til støtte for verdiskaping i norsk skog – og trebasert næringsvirksomhet.
- Utvikle kunnskap til støtte for ny areal- og naturbasert næringsutvikling, inkludert bioenergi, og bidra til kunnskap for å øke innovasjon, mangfold og konkurransedyktighet i hele verdikjeden.

8 By- og tettstedsplanlegging

Framtidens byer

Framtidens byer er et 6-årig samarbeidsprogram mellom staten og de største byene for å utvikle byområder med lavest mulig klimagassutslipp og et godt bymiljø.

Initiativet ble tatt i klimameldingen for to år siden, der

Regjeringen varslet at den ville invitere de største byene til dette samarbeidet.

13 byer med i programmet

Alle de 13 byene som fikk invitasjonen, har svart at de ønsker å være med, og har utarbeidet handlingsprogram med forslag til tiltak. På et politisk

møte i mai 2009 undertegnet partene en forpliktende avtale for samarbeidet. Kommunene har forpliktet seg til å redusere sin andel av de nasjonale klimagassutslippene med 35 prosent innen 2030, det vil si at de overoppfyller Klimaforliket som er et politisk kompromiss om Norges miljø- og klimapolitikk mellom partiene på Stortinget.

Det er også undertegnet en intensjonsavtale med Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Handelens og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH) og Sparebankforeningen om å samarbeide i Framtidens byer.

Prioriterte områder

Arbeidet skal konsentreres om virkemidler og tiltak for å redusere klimagassutslippene fra *vegtransport, stasjonær energibruk, forbruk og avfall* samtidig som det skal utvikles *strategier for å møte klimaendringene*. Byene skal også utvikle et godt miljø, bedre helse for beboerne og gode utviklingsmuligheter for næringslivet.

Stat – kommune - næringsliv

Gjennom økt samhandling skal stat, kommune og næringslivet utnytte tilgjengelige ressurser bedre, utvikle mer effektive virkemidler og prøve ut nye tiltak for å fremme klima- og miljøvennlige byer. Partene vil strekke seg langt for å nå målene for Framtidens byer.

Innsatsen skal gi målbare resultater og fremragende praktiske eksempler som også skal komme andre byer og byregioner til gode og bidra til politikkutvikling på alle nivåer. Også regionale myndigheter, befolkningen og organisasjoner skal trekkes med i arbeidet.

Staten og kommunene vil gå foran med et godt eksempel og feie for egen dør i klimaarbeidet.

Organisering

Miljøverndepartementet leder arbeidet med Framtidens byer. På sentralt nivå deltar Samferdselsdepartementet, Olje- og energidepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og deres underliggende etater. De 13 byene er Oslo, Bærum, Drammen, Sarpsborg, Fredrikstad, Porsgrunn, Skien, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Kommunenes Sentralforbund (KS) er en viktig samarbeidspartner.

For å sikre god politisk og administrativ forankring, ledes programmet av et årlig *politisk toppmøte* med statsråder, ordførere/ byrådsledere og politisk ledelse i KS. Det praktiske samarbeidet er organisert i fire fagnettverk med deltakende byer og statlige instanser, for henholdsvis areal og transport, energi i bygg, forbruk og avfall og klimatilpasning. Nettverkene ledes av departementene, men til hvert nettverk er tilknyttet en faglig koordinator.

Det legges stor vekt på formidling av og informasjon om tiltak og

resultater blant annet gjennom egen nettside.

<http://www.regjeringen.no/nb/su/b/framtidensbyer.html?id=547992>

Kjøpesentra

Rikspolitisk bestemmelse

Ved kongelig resolusjon av 27. juni 2008 ble forskrift om rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre vedtatt. Bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2008.

I forskriften fastlegges at kjøpesentre bare kan etableres eller utvides i samsvar med retningslinjer i godkjente fylkesplaner eller fylkesdelplaner. I områder som ikke omfattes av godkjente fylkesplaner eller fylkesdelplaner vil kjøpesentre større enn 3000 m² bruksareal ikke være tillatt før godkjent plan foreligger. Bestemmelsen gjelder for hele landet med unntak av områder hvor det i godkjente fylkesplaner og fylkesdelplaner er tillatt å etablere kjøpesentre.

Den rikspolitiske bestemmelsen for kjøpesentre skal sikre bedre oppfølging av fylkenes retningslinjer. Bestemmelsen fastsetter med juridisk bindende virkning at godkjente fylkesplaner og fylkesdelplaner skal legges til grunn for kommunenes planlegging. Nye byggetillatelser eller rammetillatelser kan ikke gis i strid med den rikspolitiske bestemmelsen. Fylkesmannen får myndighet til å håndheve bestemmelsen.

Forskriften har en varighet på inntil 10 år, eller inntil den

avløses av regional planbestemmelse i henhold til § 8-5 i plandelen i ny pbl.

Bestemmelsen blir aktivt fulgt opp av fylkesmennene. Flere fylkeskommuner er i gang med å revidere sine regionale planer for kjøpesentre og senterstruktur, bl.a. med sikte på å innføre regionale planbestemmelser.

Stedsutvikling

Satsingsområde

Stedsutvikling er et høyt prioritert satsingsområde i svært mange kommuner og fylkeskommuner. I den økende konkurransen mellom kommuner om å sikre seg flere innbyggere, kvalifisert arbeidskraft og nye arbeidsplasser, har betydningen av stedenes og regionenes attraktivitet blitt langt viktigere. Fra regjeringen side er det et mål å opprettholde balansen mellom by og land og dempe utbyggingspresset i og rundt de store byene.

Stedsutvikling har klare koblinger til andre av MDs satsinger som Framtidens byer, verdiskapingsprogrammene på natur- og kulturminneområdet, Livskraftige kommuner, pilotprosjekter for universell utforming, nasjonal reiselivsstrategi og fjellpolitikken.

Nasjonalt, faglig forum

Mange aktører og sektorer er involvert i stedsutvikling på ulike forvaltningsnivåer, men arbeidet er i liten grad koordinert. MD har påtatt seg en pådriverrolle i forhold til å styrke samarbeidet nasjonalt og regionalt på feltet.

Som et ledd i arbeidet er det etablert et nasjonalt, faglig forum der flere sektorer deltar. Miljøverndepartementet arrangerer også en årlig Landskonferanse der de ulike aktørene møtes.

Nettportal

Høsten 2008 lanserte MD en ny nasjonal nettportal om stedsutvikling.

www.stedsutvikling.no.

Nettportalen skal være til faglig støtte og inspirasjon, og er et samarbeid mellom flere sektorer.

Kompetansekartlegging i kommunene

I samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet har MD i 2008 gjennomført en kartlegging av kommunenes kompetanse på stedsutvikling. Kartleggingen viser at mangel på kompetanse og kapasitet er en stor utfordring for mange kommuner, særlig de mindre. Dette gjelder både real- og formalkompetanse, prosesskompetanse og bestillerkompetanse. Resultatene av kartleggingen vil bli lagt til grunn for å støtte arbeidet med stedsutvikling i kommunene. Flere tiltak ble presentert i en ny distrikts- og regionalmelding som ble lagt fram for Stortinget våren 2009.

Nasjonalparklandsbyer

Direktoratet for naturforvaltning lanserte i 2008 en satsing på såkalte "nasjonalparklandsbyer". Foreløpig er 5 steder valgt ut. For

at et tettsted skal få status som nasjonalparklandsby, må stedet være en naturlig innfallsport til en nasjonalpark og fungere som et servicesenter. Det er også viktig at nasjonalparklandsbyene er kulturbærer for egne tradisjoner. Målet er verdiskaping i kommuner og lokalsamfunn med utgangspunkt i nasjonalparkenes verdi som kvalitetsstempel på villmarksnatur. Stedsutviklingsplaner skal vise en bevisst holdning til nærheten til nasjonalparken og profilering av denne.

<http://www.dirnat.no>

Bymiljøprisen

Bymiljøprisen utdeles årlig til en by eller et tettsted som tar en ledende rolle for byutvikling og forbedring av bymiljøet i samarbeid eller partnerskap med andre aktører gjennom planlegging, gjennomføring og praksis.

Temaet for prisen i 2009 er "Aktiv bruk av kulturarven i byutviklingen". Vinner ble Kongsvinger kommune. Ifølge juryen har kommunen funnet fram til nøkkelkvaliteter ved byen sin og brukt disse direkte som utgangspunkt for planarbeidet. Man har vekket innbyggernes vilje til og interesse for å delta i det lokale kulturlivet og gitt byen tilbake til befolkningen.

Nærmere informasjon om bymiljøprisen og tidligere prisvinnerne finnes på www.planlegging.no

9 Planlegging utenfor byer og tettsteder

Bygging i strandsonen (100-metersbeltet langs sjøen)

Den norske regjeringen har som mål å stanse nedbyggingen av strandsonen, og vil legge opp til en geografisk differensiering der vernet gjøres strengere i områder med sterk konkurranse om strandsonen.

Skjerpet strandsonevern

I den nye plan- og bygningsloven er det derfor gitt nye og strengere regler om strandsonen. Byggeforbudet i 100-metersbeltet langs sjøen er videreført og strammet inn. De hensyn som begrunner forbudet er tatt inn i loven. Bestemmelsen om dispensasjon er også strammet inn, og kriteriene for å gi dispensasjon er tydeligere angitt. Det er også innført en mulighet til i spesielle tilfeller å overføre myndigheten til å gi dispensasjon fra kommunen til regionalt eller statlig organ. Hensikten med de nye reglene er at bygging bare skal skje etter planlegging, der byggetiltaket veies mot hensynet til friluftsliv, natur, landskap og andre allmenne interesser.

Statlige planretningslinjer

Regjeringen har i forbindelse med lovarbeidet bestemt at det skal det utarbeides statlige retningslinjer for en differensiert strand-

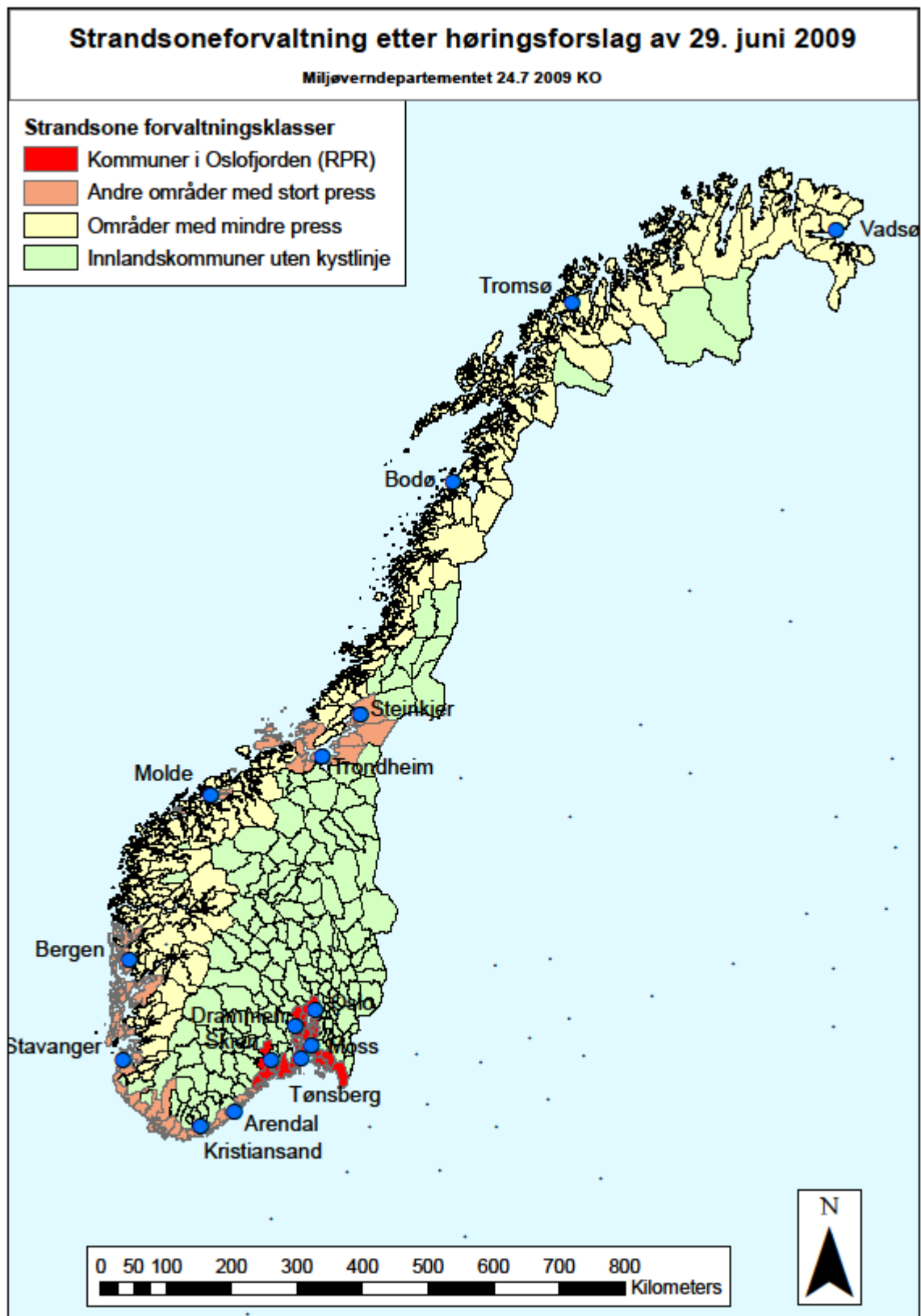
sonopolitikk. Retningslinjene skal være grunnlag for planleggingen i kommunene og ta hensyn til at det er ulike forhold langs kysten. Kysten er delt inn i områder med mye eller lite press. Rikspolitiske retningslinjer for Oslofjorområdet videreføres, se kart neste side.

Vindkraft

Mål

Regjeringen satte i 2006 et samlet mål på 30 TWh økt fornybar energiproduksjon og energieffektivisering i 2016 i forhold til 2001. Økt utbygging av miljøvennlig vindkraft er en viktig del av dette. Det er også Regjeringens mål at det skal etableres 3 TWh vindkraft innen 2010.

Norge har naturgitte forutsetninger for at vindkraft vil kunne bli et viktig og betydelig bidrag til miljøvennlig fornybar energi. Pr. juni 2009 er det bygget ut 6 større og 11 mindre vindkraftanlegg i Norge tilsvarende 410 MW (1,2 TWh). Samlet er det gitt konsesjon for utbygging av mer enn 3,5 TWh vindkraft. Videre foreligger det søknader eller meldinger for mer enn 100 prosjekter, tilsvarende mer enn 65 TWh.

Dette er et utkast på høring til 4.9.2009. Det kan derfor bli endringer i de endelige Statlige planretningslinjene for differensiert strandsoneforvaltning.

Status

Usikkerheten om de økonomiske rammebetingelsene for vindkraft har medført at det er foretatt få investeringsbeslutninger de siste årene. Norge har i dag en ordning hvor anlegg som har fått konsesjon kan søke det statlige selskapet ENOVA om investeringsstøtte. Hittil i 2009 har ENOVA gitt 1,1 milliarder kroner i støtte til fire vindkraftanlegg. På lengre sikt arbeides det med å bedre støtteordningene for produksjon av vindkraft, herunder et felles elsertifikatmarked med Sverige.

Nasjonale retningslinjer

Koordinering av arbeidet med vindkraft er i Miljøverndepartementet lagt til planavdelingen. I lys av de omfattende vindkraftplanene har avdelingen initiert flere sentrale tiltak for å sikre en mer helhetlig og langsiktig vindkraft utbygging. *Nasjonale retningslinjer* for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg anbefaler kommuner og fylkeskommuner til aktivt å vurdere egnete områder til vindkraftformål i overordnede arealplaner.

Regionale planer

To fylker har til nå vedtatt fylkesdelplaner for vindkraft, og i flere fylker pågår slikt planarbeid.

Tematiske konfliktvurderinger

Det gjennomføres videre løpende *tematiske konfliktvurderinger* av alle meldte og omsøkte vindkraftprosjekter. Konfliktvurderingene omfatter miljø-, reindrifts- og forsvarsinteresser og bidrar til en

mer helhetlig og samlet vurdering.

Konfliktvurderingene inngår i grunnlaget for behandlingen av konsesjonssøknader etter energiloven og planer etter plan- og bygningsloven.

Havenergi

Potensialet for offshore vindkraft og særlig fra flytende havmøller langs norskekysten er stort. Regjeringen har i 2009 lagt fram forslag til ny lov om fornybar energi til havs (havenergiloven). Samtidig er det også lagt fram en nasjonal strategi for havbasert fornybar energi som en oppfølging av klimaforliket mellom Regjeringen og opposisjonspartiene. Miljøverndepartementet og underliggende direktorater vil i samarbeid med energimyndighetene vurdere aktuelle utbyggingsområder for å bidra til lokalisering av offshore vindkraft til områder der konflikten med

andre miljøhensyn er akseptable. Departementet har allerede fått gjennomført en forundersøkelse som grunnlag for arbeidet med slike strategiske konsekvensutredninger, og det er i budsjettet for 2009 satt av 2 millioner kroner til selve utredningsarbeidet på miljøområdet.

Sikring av villreinens leveområder

Nasjonale villreinområder

Norge er det eneste landet i Europa med intakte høyfjellsøkosystemer med bestander av villrein. Villreinen er derfor en norsk ansvarsart. Regjeringen følger opp satsingen på villrein slik den er nedfelt i St.meld. nr. 26 (2006-2007), og vil sikre villreinens sentrale plass i norsk fjellfauna gjennom regionale planer og etablering av europeiske og nasjonale villreinområder.

Regionale planer

Sikring av villreinens leveområder har stått sentralt ved opprettelsen av flere store verneområder, men vernet må suppleres med regionale planer etter plan- og bygningsloven for å få en mer helhetlig arealforvaltning på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Det prioriteres å utarbeide regionale planer for de 10 viktigste villreinområdene. Våren 2007 sendte miljøvernministeren ut et

brev som klargjorde de nasjonale forventningene. Departementet har arrangert oppstartseminar og etablert fagnettverk for aktuelle aktører. 3 regionale planprosesser som omfatter 5 av de prioriterte områdene er i gang. Det er satt opp et 5-årig program for oppfølging med faglig og økonomisk støtte til alle områdene som inngår i de to europeiske villreinregionene.

Stiftelsen Norsk Villreinsenter er etablert med to driftsenheter, som skal være informasjons- og kompetansesentre med fokus på å fremme bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinbestandene i Norge.

Fig. Nasjonale villreinområder og europeiske villreinregioner. Kilde. NINA, revidert 2008.

10 Andre utviklingsprosjekter

LIVSKRAFTIGE KOMMUNER

Kommunenettverk styrker evne til miljø- og samfunnsutvikling

Nettverksarbeid har ført til økt miljøkompetanse i norske kommuner. Samtidig er manglende administrativ kapasitet en svært viktig hindring i kommunenes arbeid med miljø og samfunnsutvikling.

Dette er hovedkonklusjonene i følgeevalueringen av programmene "Livskraftige kommuner" og "Grønne energikommuner". De to programmene har prøvd ut nettverk som arbeidsform i kommunalt arbeid med miljø og samfunnsutvikling.

Erfaringer

Miljøverndepartementet og KS samarbeider om "Livskraftige kommuner". Programmet har pågått siden 2006 og skal vare ut 2010. I dag deltar over 200 kommuner i programmet, fordelt på 40 nettverk. Alle nettverkene arbeider med tema innenfor miljø- og samfunnsutvikling, de fleste med klima og energi. "Grønne energikommuner" ble lansert i 2007 og består av 5 nettverk med 21 kommuner og en fylkes-

kommune som arbeider konkret med energi og klima. Programmet gjennomføres av KS i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet.

Den overordnede vurderingen av programmene er at de har hatt middels til god effekt med hensyn til å nå sine målsetninger og med tendens til økende måloppnåing over tid. Programperioden er ikke over og den endelige effekten av programmene kan tenkes å øke i siste del av prosjektperioden.

Holdningsendringer og økt kompetanse

Blant programmets resultater er det verdt å merke seg en styrking av kommunenes evne til å arbeide med miljø og samfunnsutvikling. Deltakelsen har påvirket organiseringen av arbeidet med miljø og samfunnsutviklingsarbeid og ført til holdningsendringer og øket kompetanse. Deltakelsen i programmene har også i betydelig grad bidratt til å etablere klima- og energipolitikk som et viktig arbeidsområde i kommune-Norge.

Noen kommuner har fått mer ut av nettverksdeltakelsen enn andre.

Størst utbytte har kommuner med erfaring fra nettverksarbeid fra før, og der deltakelsen er godt forankret og organisert. Det er kommuner med relativt gjennomsnittlige forutsetninger for å arbeide med miljø og samfunnsutvikling som synes å ha hatt størst utbytte av programmet. De i utgangspunktet "dyktigste" kommunene oppgir at de i mange tilfeller trolig ville gjennomført sine tiltak uavhengig av programdeltakelsen, mens for de kommunene med dårligst forutsetninger har nettverksdeltakelsen trolig ikke vært tilstrekkelig til å øke innsatsen på dette området.

Kommunenenes kapasitet og kompetanse viktig

I Norge skal en rekke nye lovverk og virkemidler nå settes ut i livet på miljøområder der kommunene er helt sentrale. Den nye loven om naturmangfold legger nye oppgaver til kommunene; andre eksempler er ny plan- og bygningslov og nye krav til kommunene på klima- og energiområdet. Det skal videre utarbeides nasjonale forventninger til kommunenes planlegging i 2011 for å sikre at de kommunale planstrategiene i 2012 reflekterer prioriterte nasjonale miljø- og samfunns mål på en god måte. Samtidig foreligger omfattende dokumentasjon på at mange kommuner ikke har tilstrekkelig kapasitet og ressurser til å ivareta miljøansvaret lokalt. For å sikre størst mulig effekt av de nye nasjonale virkemidlene, må kommunene ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse. Regjeringen vil i dialog med KS vurdere ulike løsninger på denne utfordringen.

Nærmere informasjon om programmene finnes på www.livskraftigekommuner.no

Universell utforming (design for alle) er tatt inn i ny plan- og bygningslov

UU en del av formålet i pbl

Universell utforming er tatt inn i formålet i ny plan- og bygningslov. Til grunn ligger at likeverdige muligheter til deltakelse skal sikres sterkere gjennom samfunnsplanlegging og på viktige samfunnsområder.

Det arbeides med rikspolitiske retningslinjer for universell utforming for å styrke dette, men arbeidet er forsinket som følge av samordning med arbeidet med nye forskrifter for universell utforming knyttet til plan- og bygningslovens byggesaksdel.

Mål: Norge universelt utformet 2025

Utdypende mål, strategier og tiltak er fastsatt i handlingsplaner som gjelder de fleste departementers områder. **Handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne – plan for universell utforming innen viktige samfunnsom-**

råder 2005-2008 ble i mai 2009 avløst av **Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009 - 2013** med den ambisiøse visjonen: - **Norge universelt utformet 2025** -. Barne- og likestillingsdepartementet har med dette overtatt det nasjonale koordineringsansvaret for tiltak fra Miljøverndepartementet.

16 pilotkommuner

På MDs områder er flere tiltak kommunerettet. Prosjektet med 16 pilotkommuner som arbeider med universell utforming som strategi i kommunal forvaltning og kommunal planlegging ble avsluttet i 2008. 14 av kommunene fortsetter som ressurskommuner. Det er under etablering et pilotprosjekt for universell utforming på fylkesnivå hvor 8 fylker deltar. Regjeringens finanspolitiske tiltakspakke har styrket innsatsen for universell utforming på kulturminne- og friluftslivsfeltet. Det inngår i departementets satsinger innen bypolitikken.

Ny lov om diskriminering og tilgjengelighet

Ny **Lov om diskriminering og tilgjengelighet på grunnlag av nedsatt funksjonsevne** ble iverksatt 1. januar 2009. Loven sier at kravene til tilgjengelighet og universell utforming skal gjennomføres etter plan- og bygningslovens regler. Dette gir nye muligheter og utfordringer både til kommunene og departementet.

Miljøverndepartementet deltar i Nordisk sektornettverk for bygg- og planeringsfrågor under NMR-organet Nordisk Handikappolitisk

Råd. MD savner deltakelse i dette organet fra øvrige lands planmyndigheter for å kunne drøfte tilgjengelighetsutfordringer som kan knyttes til lokal og regional planlegging.

Nettstedet www.universell-utforming.miljo.no gir løpende informasjon om aktiviteter i Norge. Det bringer også informasjon på engelsk.

11 Elektronisk plansaksbehandling og digitale kartdata

Tilgangen til digitale data blir stadig enklere. Eksempel på henholdsvis en statlig og kommunal løsning finnes her

- <http://kart.statkart.no/adaptiv2/default.aspx?gui=1&lang=2>
- <http://kart.follokart.no/Map.aspx?knr=0213>

Elektronisk framstilling og innsending av private planer

Miljøverndepartementet har videreført arbeidet med å legge til rette for økt bruk av internett og elektroniske løsninger for framstilling og innsending av private planforslag. Forslagstilleren blir ledet gjennom prosessen, ved hjelp av bl.a. sjekkliste for plantemaer og maler for planbeskrivelse og reguleringsbestemmelser. Planforslaget kan leveres enten i digital eller analog form. Prosjektet utføres av Statens bygningstekniske etat (BE). For mer informasjon se - www.byggsok.no/.

Lovfestet krav om kommunalt planregister

Norge har et tett samarbeid mellom statlig etater og kommunene om etablering og vedlikehold av digitale geodata, kalt *Norge digitalt*. Her gis tilgang til grunnkart og all arealrelatert temainformasjon fra berørte etater. Brukerne legger stor vekt på tilgangen til plandata. Den nye plan- og bygningsloven lovregulerer etablering av kommunale planregistre. For mer informasjon se <http://www.statkart.no/?to=914>.

Matrikkelen

I perioden 2007-2009 gikk samtlige kommuner over til nytt felles eiendomsregister – matrikkelen. Registeret inneholder faktiske opplysninger om fast eiendom, adresser og bygninger. Registeret er basert på moderne metoder for geografiske informasjonssystemer. Statens kartverk er ansvarlig myndighet for registeret. For mer informasjon se <http://www.statkart.no/nor/Matrikkel/>.

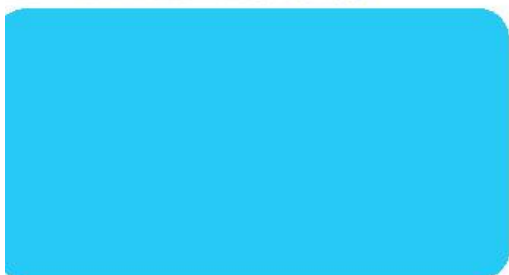
Statens kartverk fører også det norske tinglysingsregisteret – grunnboken. For mer informasjon se <http://www.statkart.no/nor/Tinglysing/>.

Matrikkelen, grunnboken og de kommunale planregistrene vil til sammen danne et samlet offentlig eiendomsinformasjonssystem for landet.

PLANLEGGING

etter Plan- og
byggningsloven

Plandelen av den nye Plan- og bygningsloven ble vedtatt den 5. juni 2008 og er iverksatt 1. juli 2009. Miljøverndepartementet har ansvar for plandelen av loven og Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for byggesaksdelen. Den nye Plan- og bygningsloven bygger på erfaringer fra den gamle loven fra 80 tallet og er et resultat av omtrent 10 års grundig forarbeid.

Om veilederen:

Denne veilederen gir en kort og enkel fremstilling av innholdet i den nye plandelen av Plan- og bygningsloven og hvordan plansystemet fungerer. Den skal vise hvordan utfordringer håndteres gjennom loven og betydningen og praktiseringen av den. Vi håper at veilederen bidrar til forståelse for nødvendigheten av planlegging og at den er til nytte for folkevalgte, planleggere, konsulenter og andre som ønsker en rask innføring i planlegging etter den nye loven.

Denne veilederen er en av tre typer veiledere som Miljøverndepartementet publiserer i forbindelse med iverksetting av ny Plan- og bygningslov:

- Kortveileder med introduksjon til plansystemet.
- Lovkommentar med utfyllende kommentarer til bestemmelsene i loven.
- Temaveileder for praktisk planlegging i forhold til bestemte tema.

Det er også gitt ut flere forskrifter som utdypes loven.

INNHOUD:

Forord	3
Plan- og bygningsloven.....	4
Kommunal planlegging	6
Kommuneplanens arealdel.....	7
Reguleringsplan	9
Behandling av reguleringsplaner.....	11
Medvirkning - rettssikkerhet og klage	14
Regional planlegging	16
Nasjonale rammer og planleggingsoppgaver	18

Hvorfor denne loven er viktig

Planlegging er å legge til rette for at samfunnet utvikler seg slik vi ønsker. Hvor vi skal bo, jobbe, handle og bruke fritiden. Hvor jernbane, veier og sykkelstier kan bygges. Hvordan vi skal legge til rette for framtidig næringsutvikling og se på nye muligheter, samtidig som vi tar vare på naturmangfoldet og kulturmiljøet. Hvordan vi kan ta vare på jordbruksarealer, natur og friluftsområder også for framtidige generasjoner. Hvordan vi kan hindre at miljøet blir ødelagt. Og ikke minst – hvordan vi kan se slike ulike interesser i sammenheng for å sikre en bærekraftig utvikling. Ved siden av budsjettet er planlegging etter plan- og bygningsloven kanskje et av de viktigste redskapene som kommunene har for å bestemme hvordan lokalsamfunnene skal se ut i framtida.

Planleggingen må møte utfordringene i både byer, tettsteder og i mer spredt bygde strøk. Det er et mål å skape trivelige og gode miljøer som er universelt utformet innenfor tettstedene både gjennom nye områder og fornyelse av allerede utbygde områder. Samtidig er det viktig å ta vare på grønne områder og få til klare grenser mellom bebygde arealer og natur.

Hvorfor ny lov

Forrige plan- og bygningslov var fra 1985. Mye har endret seg siden den gangen. Konkurransen om arealer har blitt større og nye hensyn som klimaendringer har kommet til. I denne situasjonen har de vært viktig å lage en ny lov som styrker det offentliges evne til å finne gode helhetsløsninger.

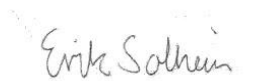
For første gang lovfestes det at det skal tas klimahensyn i planlegging. Mange bestemmelser i loven legger til rette for det. Det blir bl.a. obligatorisk å vurdere samfunnssikkerhet og sårbarhet i forbindelse med planforslag.

Loven strammer inn vilkårene for å bygge i strandsonen. Arealbruken må først og fremst avklares gjennom kommuneplaner og reguleringsplaner. Bruk av dispensasjoner bør unngås.

Loven inneholder også andre forbedringer på mange områder som gjør den til et bedre redskap for å møte aktuelle utfordringer.

Hvem vil merke at det er kommet en ny lov

De som berøres av planer vil møte en mer oversiktlig lov og mer forutsigbare planprosesser som vil gjøre det lettere å påvirke beslutningene. Kommunene vil merke at de stilles friere til hva slags planer de kan lage, men også at de får flere muligheter. Det samme gjelder for fylkene, som i tillegg får mer myndighet til å styre regional utvikling. Private utbyggere vil merke at det lønner seg å følge de planene kommunene har laget. Det vil gi raskere byggeprosesser.

Erik Solheim
miljø- og utviklingsminister

PLAN- OG BYGNINGSLOVEN:

Plan- og bygningsloven er et verktøy for å ivareta samfunnsinteresser og forvalte våre arealer. Planlegging etter loven skal sikre en bærekraftig utvikling for hele landet og at hver og en av oss kan være med i beslutninger som angår oss og våre omgivelser.

Første del: Alminnelig del
Andre del: Plandel
Tredje del: Gjennomføringsdel
Fjerde del: Byggesaksdel
Femte del: Håndhevings- og gebyrregler
Sjette del: Sluttbestemmelser

- § 1. Fellesbestemmelser
- § 2. Krav om kartgrunnlag, stedfestet informasjon mv.

Loven har fått en ny oppbygging som gjør den lettere å bruke og forstå.

Den alminnelige delen er felles for både plan- og byggesaksdelen av loven. Den omfatter blant annet lovens formål, virkeområde, byggeforbudsbestemmelsene langs sjø og vassdrag og krav til kartgrunnlag og stedfestet informasjon. Loven gjelder for hele landet ut til en nautisk mil utenfor grunnlinjene. Den gjelder ikke for store kraftledninger eller rørledninger i sjø.

Plandelen er inndelt slik at de første kapitlene gir de grunnleggende bestemmelsene om oppgaver, myndighet, redskaper og medvirkning i planleggingen. Deretter gis det utfyllende bestemmelser om planer og planbehandling på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Kravet til konsekvensutredninger av planer er innarbeidet i bestemmelsene om den enkelte plantype, mens konsekvensutredninger for tiltak etter annet lovverk og verneplaner framgår av et eget kapittel. Bestemmelsene om dispensasjon står i tredje del av loven.

Planleggingen skal ivareta
både kommunale, regionale og
nasjonale interesser

Planoppgaver og planmyndigheter

Ansvar for planlegging og vedtak av planer etter loven er lagt til Kongen (regjeringen), fylkestingene og kommunestyrene.

Regjeringen skal utvikle og formidle nasjonale mål og retningslinjer for planleggingen i fylker og kommuner og godkjenne de regionale planstrategiene. Miljøverndepartementet skal ta stilling til konfliktsaker og sikre riktig bruk av loven. Fylkestingene skal sørge for å utarbeide og vedta regional planstrategi og regionale planer. Kommunestyrene har ansvaret for at det utarbeides de kommuneplaner og reguleringsplaner det er behov for i kommunen.

Loven omfatter mange former for planlegging, fra teknisk orientert og detaljert reguleringsplanlegging i skjæringspunktet mot byggesak, til overordnet samfunnsplanlegging av prinsipiell og strategisk art. Arealbruken blir gjort bindende for den enkelte grunneier gjennom planer som bestemmer hvilke bygge- og anleggstiltak og hvilken virksomhet som er tillatt.

Planleggingen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale interesser og må derfor skje i nært samråd med statlige fagetater, organisasjoner, næringsliv og innbyggere. Staten og fylkeskommunen representerer forskjellige interesser gjennom fagetater på nasjonalt og regionalt nivå. Det gjelder for eksempel miljøvern, landbruk, fiskerier, vei og jernbane. Slike fagmyndigheter har innsigelsesrett på sitt eget område i forhold til kommunale planer. Når det fremmes innsigelse mot kommunale planer innebærer dette at planen ikke kan vedtas av kommunestyret, men må sendes Miljøverndepartementet til avgjørelse hvis partene ikke blir enige.

§ 3. Oppgaver og myndighet i planleggingen

§ 4. Generelle utredningskrav

§ 5. Medvirkning i planleggingen

KOMMUNAL PLANLEGGING

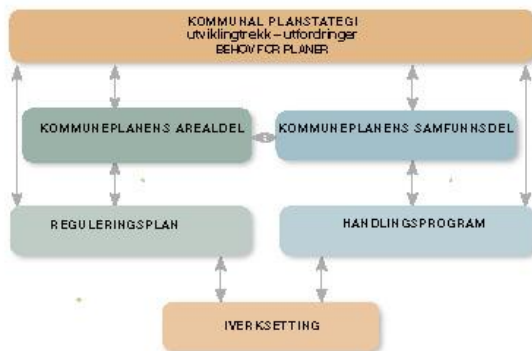
Alle kommuner skal ha en kommuneplan. Kommuneplanen er kommunens overordnede styringsdokument og gir rammer for utvikling av kommunesamfunnet og forvaltningen av arealressursene. Kommunal planlegging skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver.

- § 10-1. Kommunal planstrategi
- § 11-1. Kommuneplan
- § 11-2. Kommuneplanens samfunnsdel
- § 11-3. Virkningen av kommuneplanens samfunnsdel
- § 11-4. Revisjon av kommuneplanens samfunnsdel og kommunedelplan og rullering av handlingsdel

Kommuneplanen består av en samfunnsdel med handlingsdel og en arealdel. Kommunedelplanen er en plan for bestemte, områder, temaer eller sektorer og kommunen står fritt til å velge hva det er hensiktsmessig å lage plan for. Handlingsdelen skal oppdateres årlig og inneholde et handlingsprogram for å gjennomføring av samfunnsdelen for de fire neste budsjettårene. Handlingsdelen skal konkretisere planen og gi grunnlag for kommunens prioritering av ressurser, planleggings- og samarbeidsoppgaver.

Det første året i valgperioden skal kommunestyret utarbeide en kommunal planstrategi som omhandler strategiske valg knyttet til utviklingen av kommunen og behovet for planer fremover. Hovedspørsmålet er om man skal ta en full revisjon av kommuneplanen eller bare revidere deler, og hva denne revisjonen skal gå ut på. Dette gjelder både langiktig arealbruk, sektorenes virksomhet og en vurdering av kommunens planbehov i valgperioden.

Samfunnsdelen

Samfunnsdelen skal omhandle langsiktige utfordringer når det gjelder miljø, mål og strategier for kommunesamfunnet og kommunen som organisasjon, sektorene og utvalgte målgrupper. Den bør beskrive og vurdere alternative strategier for samfunnsutvikling, sektorenes virksomhet og langsiktige arealbehov, og ta stilling til hvilken strategi kommunen vil legge til grunn i det videre arbeidet. Samfunnsdelen bør beskrive sammenhengen mellom langsiktige mål og strategier og de fysiske konsekvensene av disse.

Sektorplanleggingen bør være forankret i samfunnsdelen og gi retningslinjer og rammevilkår for sektorenes virksomhet og for befolkningen. Samfunnsdelen skal også gi grunnlaget for overordnede prioriteringer i arealdelen.

KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Arealdelen er et kart med bestemmelser for bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser i hele kommunen. Arealformål og hensynssoner er avmerket på kartet og bestemmelser sier noe om bruken av arealene.

Arealdelen skal vise hvor i kommunen utbygging kan skje og hvilke arealer som skal brukes til landbruk, natur eller friluftsliv. Arealdelen skal være med på å sikre en langsiktig, bærekraftig utvikling og forvaltning av areal-, natur- og kulturmiljøressursene i kommunen. Arealdelen må være fleksibel nok for nye behov og muligheter samtidig som den ikke er for detaljert og har flere restriksjoner enn nødvendig.

Planen skal vise hvordan viktige hensyn og forhold skal følges opp i detaljplanlegging, enkeltsaksbehandling og gjennom senere forvaltning av arealene.

Planen skal ikke være mer detaljert enn nødvendig. Der det er behov for mer detaljering av arealbruken i deler av kommunen - for eksempel for tettsteder - kan det lages kommunedelplaner. Et alternativ til kommunedelplan kan være områderegulering.

Arealformål og hensynssoner

På plankartet skal det skilles klart mellom arealbruksformål og hensynssoner. Det ene laget er de tradisjonelle arealbruksformålene med bestemmelser. Det andre er hensynssoner som sier noe om hvilke hensyn vi må ta når vi skal bruke arealet til det formål det er lagt ut til i planen. Dette kan være hensyn til risiko for flom og ras, kulturminner, naturmangfold, landbruk, reindrift, med videre. Vedtak etter andre lover for arealbruken kan også vises som hensynssoner.

- § 11-12. Oppstart av arbeid med kommuneplan
- § 11-13. Utarbeiding av planprogram
- § 11-14. Høring av planforslag
- § 11-15. Vedtak av kommuneplan
- § 11-16. Innsigelse og vedtak av departementet
- § 11-17. Endring og oppheving av kommuneplanens arealdel
- § 11-18. Begrensning i adgangen til å endre deler av kommuneplanens arealdel

Arealformål

• BEBYGGELSE OG ANLEGG

(Underformål: boligbebyggelse, fritidsbebyggelse, sentrumsformål, kjøpesenter, forretninger, bebyggelse for offentlig eller privat tjenesteyting, fritids- og turistformål, råstoffutvinning, næringsbebyggelse, idrettsanlegg, andre typer anlegg, uteoppholdsarealer, grav- og urnelunder).

• SAMFERDSLSANLEGG OG TEKNISK INFRASTRUKTUR (Underformål: veg, bane, lufthavn, havn, hovednett for sykkel, kollektivnett, kollektivknutepunkt, parkeringsplasser, traséer for teknisk infrastruktur).

• GRØNNSTRUKTUR

(Underformål: naturområder, turdrag, friområder og parker).

• FORSVARET

(Underformål: ulike typer militære formål).

• LANDBRUKS-, NATUR- OG FRILUFTSFORMÅL SAMT REINDRIFT

(Underformål: areal for nødvendige tiltak for landbruk og reindrift og gårdstilknyttet næringsvirksomhet eller areal for spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse).

• BRUK OG VERN AV SJØ OG VASSDRAG, MED TILHØRENDE STRANDSONE

(Underformål: ferdsel, farleder, fiske, akvakultur, drikkevann, natur- og friluftsområder).

- § 11-5. Kommuneplanens arealdel
- § 11-6. Rettsvirkning av kommuneplanens arealdel
- § 11-7. Arealformål i kommuneplanens arealdel
- § 11-8. Hensynssoner
- § 11-9. Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel
- § 11-10. Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 1, 2, 3 og 4
- § 11-11. Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 5 og 6

Hensynssoner

- Sikrings-, støy- og faresoner.
- Sone med særlige krav til infrastruktur.
- Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, fritidsliv, grønnsstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø.
- Sone for båndlegging etter plan- og bygningsloven eller andre lover.
- Sone med krav om felles planlegging for flere eiendommer.
- Sone hvor gjeldende reguleringsplan fortsatt skal gjelde.

- § 5-4. Myndighet til å fremme innsigelse til planforslag
- § 5-5. Begrensning i adgangen til å fremme innsigelse
- § 5-6. Møling og avgjørelse av departementet

PLAN- OG BYGNINGSLOVEN 8

BEHANDLING AV PLANSTRATEGI, SAMFUNNSDEL OG AREALDEL

Plan- og bygningsloven har bestemmelser om hvordan planer skal være i forhold til innhold, prosess, opplegg for medvirkning og avklaring av konflikter og uenighet.

Den kommunale planstrategien skal vedtas av kommunestyret første året i en ny valgperiode. Kommunen skal i arbeidet innhente synspunkter fra berørte offentlig organer og det skal legges opp til bred medvirkning og offentlig debatt som grunnlag for behandlingen. Forslaget til vedtak i kommunestyret skal gjøres offentlig kjent minst 30 dager før behandling.

Det skal utarbeides planprogram for alle kommuneplaner. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen og opplegg for medvirkning. Utdredning av virkninger for miljø og samfunn og synliggjøring av alternativer i planarbeidet skal vurderes. Kommunen har ansvar for en eventuell konsekvensutredning.

Forslag til planprogram skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn for en periode på minst seks uker. Det er viktig at statlige og regionale myndigheter, og eventuelt andre gir klare innspill og dersom planen kan komme i konflikt med viktige nasjonale eller regionale hensyn. Det har betydning for retten til å fremme innsigelse senere i prosessen. Kommunestyret har myndighet til å vedta planprogrammet men myndigheten kan delegeres til et annet politisk organ eller administrasjonen.

Planforslaget (samfunnsdelen eller arealdelen) sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn, kunngjøres i minst én avis som er alminnelig lest på stedet og gjøres tilgjengelig gjennom elektroniske medier. Fristen for å gi uttalelse og eventuelt å fremme innsigelse til kommuneplanens arealdel skal være minst seks uker. Det er nå statlige og regionale myndigheter og andre skal komme med en eventuell innsigelse. Privatpersoner kan komme med merknader til utkastet. Kommunestyret vedtar kommuneplanen. Ønsker kommunestyret å gjøre endringer i planen som ikke har vært på høring eller offentlig ettersyn, må disse tas opp til ny behandling.

Etter vedtak skal planen kunngjøres. Det er ikke anledning til å klage på kommunestyrets vedtak om kommuneplanens arealdel. Her skiller arealdelen seg fra vedtak av reguleringsplaner, som det kan klages på.

Planer som må avgjøres av Miljøverndepartementet (innsigelse):

For å sikre at nasjonale og regionale interesser blir ivarettatt kan statlige fagmyndigheter og fylkeskommunen fremme innsigelse i forbindelse planforslaget. Nabokommuner har innsigelsesadgang når planen påvirker viktige forhold i nabokommunen. En innsigelse skal begrunnes og fremmes så tidlig som mulig og gjøre rede for de statlige føringene som ligger til grunn for innsigelsen. De fleste innsigelser gjelder konflikt mellom kommunen sine ønsker og behov og overordnede interesser i arealbruken.

Hvis kommunen ikke tar hensyn til innsigelsen skal fylkesmannen mekle. Dersom innsigelsen står ved lag etter at kommunestyret har behandlet planen så er ikke kommunestyrets planvedtak endelig. Saken må da sendes til Miljøverndepartementet for avgjørelse. Departementets vedtak kan ikke påklages.

REGULERINGSPLAN

En reguleringsplan er et detaljert arealplankart med bestemmelser for bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser. Reguleringsplan skal vedtas av kommunestyret, men kan utarbeides både av offentlige og i noen tilfeller også private aktører.

Når skal det utarbeides reguleringsplan?

Det skal alltid foreligge reguleringsplan før det gis tillatelse til større bygge- og anleggsarbeider. I arealdelen kan kommunen innføre krav om at det også skal foreligge reguleringsplan i andre tilfelle. I den kommunale planstrategien og arealdelen skal kommunen vurdere behovet for å utarbeide reguleringsplaner. Det er ikke krav om at det utarbeides reguleringsplan for konsesjonsplichtige energianlegg, men kommunen kan utarbeide plan for slike anlegg.

Områderegulering og detaljregulering

Vi har to typer reguleringsplaner; områderegulering og detaljregulering. For flere eienommer eller for større områder kan kommunen utarbeide reguleringsplan som områderegulering. Kommunen kan overlate til andre myndigheter eller private å utarbeide forslag til områderegulering innenfor de rammer kommunen fastsetter. Alle har rett til å utarbeide forslag til detaljregulering. For private detaljreguleringsforslag har forslagsstiller krav på at forslaget tas imot, behandles og at kommunen tar standpunkt til om forslaget skal fremmes og legges ut til offentlig ettersyn. Planforslaget skal følge opp hovedtrekk og rammer i overordnede planer. Er det store avvik i forhold til disse må tiltakshaver utrede konsekvensene av avviket. Detaljregulering er planformen for mindre områder og gjennomføring av utbyggingsprosjekter og andre tiltak. Private tiltakshavere har fem år på seg til å igangsette byggetiltak etter at detaljregulering er fremmet. Kommunen kan etter søknad innvilge to års forlengelse av fristen. Søknaden bør innkomme hvis det ikke tungtveiende grunner for å avstå.

Det er krav om at planforslaget skal utarbeides av fagkyndige.

- § 12-1. Reguleringsplan
- § 12-2. Områderegulering
- § 12-3. Detaljregulering
- § 12-4. Rettsvirkning av reguleringsplan
- § 12-5. Arealformål i reguleringsplan
- § 12-6. Hensynssoner i reguleringsplan
- § 12-7. Bestemmelser i reguleringsplan

Arealformål i reguleringsplan

For det området planen gjelder skal det fastsettes arealformål. Arealformål kan deles i underformål, kombineres innbyrdes og med hensynssoner. For reguleringsplaner kan underformålene som står i loven suppleres gjennom forskrift. Arealformålene er, men noen mindre avvik, de samme for kommuneplan og reguleringsplan.

Planbeskrivelse

Reguleringsplanene skal ha en planbeskrivelse som sier hva som er formålet med planen, hovedinnhold og virkninger av planen. For planer som kan få vesentlige virkninger for miljø- og samfunn skal planbeskrivelsen suppleres med en særskilt vurdering og beskrivelse – konsekvensutredning – av planens virkninger for miljø og samfunn.

Hensynssoner i reguleringsplan

Reguleringsplanen kan ha samme type hensynssoner som kommuneplanens arealdel, men hensynene kan ofte ivaretas gjennom å gi bestemmelser til arealformålene i reguleringsplan.

Bestemmelser i reguleringsplan

Bestemmelsene skal supplere de arealformålene og hensynssonene som er vist på reguleringsplankartet og gi nærmere vilkår for utnyttelsen av arealet. Det er vid adgang til å gi bestemmelser. Rammene for slike bestemmelser er gitt i 14 punkter i loven.

Rettsvirkning

En vedtatt reguleringsplan er bindende for framtidig arealbruk i området. Dette betyr at tiltak eller virksomhet som strider med planen ikke er tillatt, med mindre det gis dispensasjon. Rettsvirkningen av planen gjelder gjennomføringen av nye tiltak, men planbestemmelser kan i noen tilfeller også gi skjerpede krav for eksisterende virksomheter, f.eks. strengere krav til støy.

Dersom det fremmes en byggesøknad i tråd med reguleringsplan skal den godkjennes dersom tiltaket er i tråd med planen og byggesaksbestemmelsene. Reguleringsplan er grunnlag for ekspropriasjon.

BEHANDLING AV REGULERINGSPLANER:

Reguleringsplaner skal behandles etter bestemte regler for medvirkning. Private kan fremme reguleringsplanforslag i forbindelse med for eksempel et byggeprosjekt.

Før det utarbeides et reguleringsplanforslag skal planarbeidet varsles og oppstart av planarbeid kunngjøres. Har planen vesentlige virkninger for miljø og samfunn skal denne tilfredsstillende kravet til en konsekvensutredning. Kravet til en konsekvensutredning er fastlagt i en forskrift til loven. Planer som er innenfor rammen av overordnet plan skal ikke utredes mer enn nødvendig og bare supplere de utredninger som er gjort til denne. Endelig planforslag sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn med minst 6 ukers frist. Berørte offentlige organer og andre interesserte skal varsles samtidig som grunneiere, festere og berørte naboer til planområdet underrettes om planarbeidet. Planforslaget skal sendes på høring i minst 6 uker.

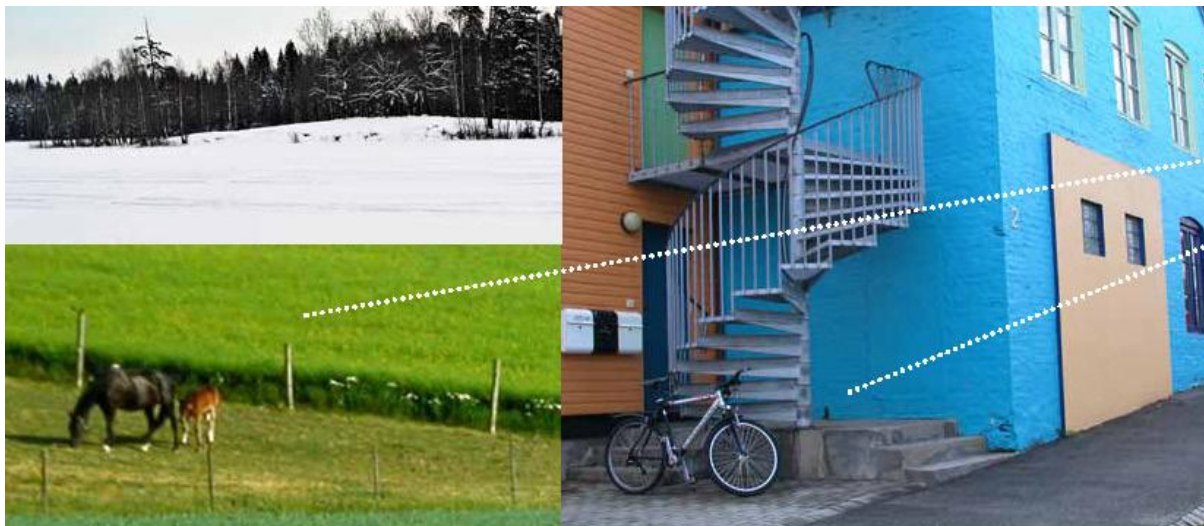
Alle planer skal ha en planbeskrivelse, og for planer med vesentlige virkninger for miljø og samfunn skal denne tilfredsstillende kravet til en konsekvensutredning. Kravet til en konsekvensutredning er fastlagt i en forskrift til loven. Planer som er innenfor rammen av overordnet plan skal ikke utredes mer enn nødvendig og bare supplere de utredninger som er gjort til denne. Endelig planforslag sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn og kunngjøres. Grunneiere, festere og andre rettighetshavere i planområdet samt berørte naboer skal informeres om planforslaget og om hvor det er tilgjengelig. Etter høringen behandler kommunen innkomne merknader før planen sendes til kommunestyret for vedtak. Er det innsigelser til en plan, må saken avgjøres av Miljøverndepartementet dersom ikke kommunen tar innsigelsen til følge. Endelig planvedtak skal kunngjøres. Klageadgang og klagefrist skal opplyses.

- § 12-8. Oppstart av reguleringsplanarbeid
- § 12-9. Behandling av planprogram for planer med vesentlige virkninger
- § 12-10. Behandling av reguleringsplanforslag
- § 12-11. Behandling av private reguleringsplanforslag
- § 12-12. Vedtak av reguleringsplan
- § 12-13. Innsigelse og vedtak av departementet
- § 12-14. Endring og oppheving av reguleringsplan
- § 12-15. Felles behandling av reguleringsplanforslag og byggesøknad

Planvedtak skal kunngjøres. Klageadgang og klagefrist skal opplyses

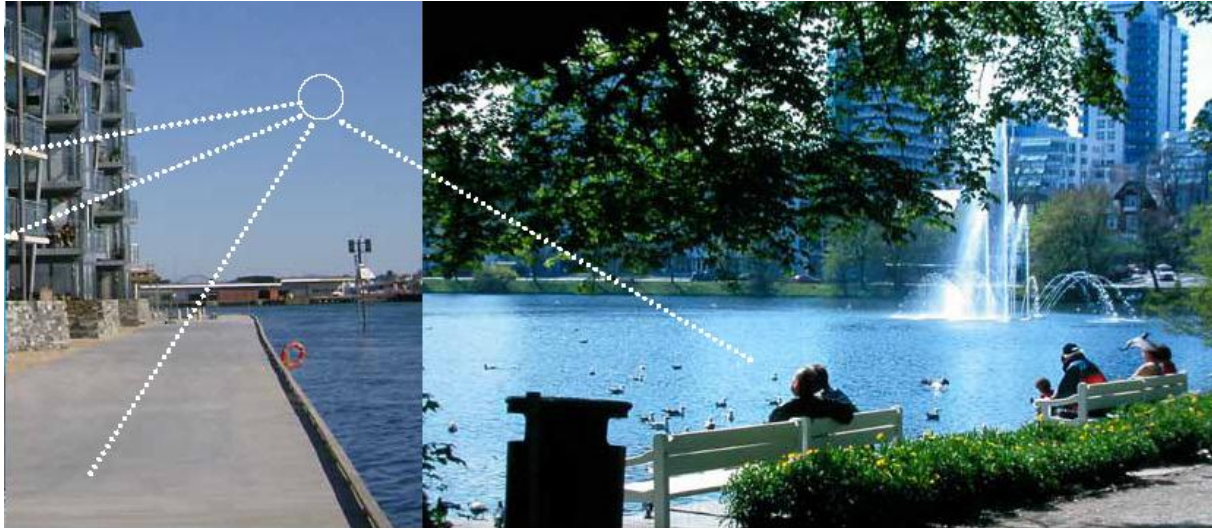

Behandling av private reguleringsplanforslag

Private forslag til detaljregulering skal legges fram for kommunen i møte slik at kommunen blir informert om innhold og avgrensing av planen. Kommunen kan avklare hvilke krav som stilles til et planforslag og samtidig gi råd og bistand i planarbeidet. Er planen i konflikt med overordnet plan må tiltakshaver utrede konsekvensene av avviket fra den overordnede planen. Det er kommunen som avgjør om planen skal fremmes. Når det er behov for å avklare nærmere forhold, kan kommunen også kreve at det utarbeides en områderegulering før detaljreguleringsplanen.

Innen tolv uker skal kommunen avgjøre om forslaget, med eventuelle alternativer, skal fremmes og legges ut til offentlig ettersyn. Kommunen står fritt til å foreslå alternative forslag, gjøre endringer i planen før høring og offentlig ettersyn eller velge å ikke fremme planforslaget. Hvis kommunen ikke vil fremme forslaget, skal forslagsstilleren få brev om dette med begrunnelse. En privat forslagsstiller kan ikke klage på et slikt vedtak. Dersom forslaget er i samsvar med kommuneplanen kan han kreve at kommunestyret vurderer spørsmålet om området skal tas opp til regulering. Direkte berørte parter skal underrettes om endelig reguleringsvedtak og vedtaket skal kunngjøres.

Felles plan- og byggesak

Skal plan- og byggesaken behandles i en felles prosess forutsetter dette samtykke både fra kommunen og forslagsstiller/tiltakshaver. Kommunen varsler de relevante rettighetshavere også for byggesaken. Frist for uttalelse er seks uker og kommunen bør være adressat for eventuelle protester og kommentarer. Formelt må planen vedtas før det kan gis byggetillatelse og det må fattes separate vedtak i byggesaken og plansaken.

Planer som må avgjøres av departementet

Reguleringsplaner har de samme reglene for innsigelse som kommuneplanens areal- del. Gjelder innsigelsen klart avgrensede områder, kan kommunestyret vedta resten av planen. Miljøverndepartementet avgjør om innsigelsen tas til følge og kan foreta de endringer som departementet finner er nødvendige. Strider en plan mot nasjonale interesser, regional plan eller arealdelen i kommuneplan kan Miljøverndepartementet oppheve eller endre en reguleringsplan selv om det ikke er reist innsigelse.

Endring og oppheving av reguleringsplan

For endring og oppheving av reguleringsplan gjelder samme regler som for utarbeidning av ny plan. Kommunestyret eller delegert myndighet kan treffe vedtak om mindre endringer eller vedta utfyllinger innenfor hovedtrekkene i reguleringsplanen. Mindre endringer er endringer som ikke har nevneverdig betydning for noen berørte parter eller interesser.

Dispensasjon fra planer og bestemmelser

Hvis hensynene bak den bestemmelsen det dispenseres fra ikke blir vesentlig tilside- satt, kan en tiltakshaver etter søknad til kommunen gis unntak fra planer og bestemmelser. Fordelene ved å gi dispensasjon skal være klart større enn ulempene.

Naboer skal varsles og regionale og statlige fagmyndigheter skal få uttale seg. Kommunen, fylkeskommunen og berørte statlige fagmyndigheter bør samarbeide for å finne fram til praktiske rutiner for hvilke saker som skal vurderes for dispensasjon. Kommunen bør ikke gi dispensasjon dersom det frarådes fra disse myndighetene. Dispensasjonsvedtak kan påklages.

Dispensasjonen endrer ikke planen, men er en tillatelse til å fravike den i det aktuelle tilfellet. Innebærer en dispensasjonssøknad et vesentlig og permanent avvik fra planen, bør slike endringer behandles som reguleringsendringer. Kommuner kan innføre gebyr for dispensasjonssøknader.

Det er spesielt stort press for dispensasjoner i strandsonen og loven har en egen bestemmelse om overføring av dispensasjonsmyndighet til statlig eller regionalt organ.

- § 19-1. Søknad om dispensasjon
- § 19-2. Dispensasjonsvedtaket
- § 19-3. Midlertidig dispensasjon
- § 19-4. Dispensasjonsmyndigheten

MEDVIRKNING - RETTSSIKKERHET OG KLAGE

Lovens formålsparagraf § 1-1:

"Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter."

§ 5-1 er en generell bestemmelse om medvirkning som slår fast at:

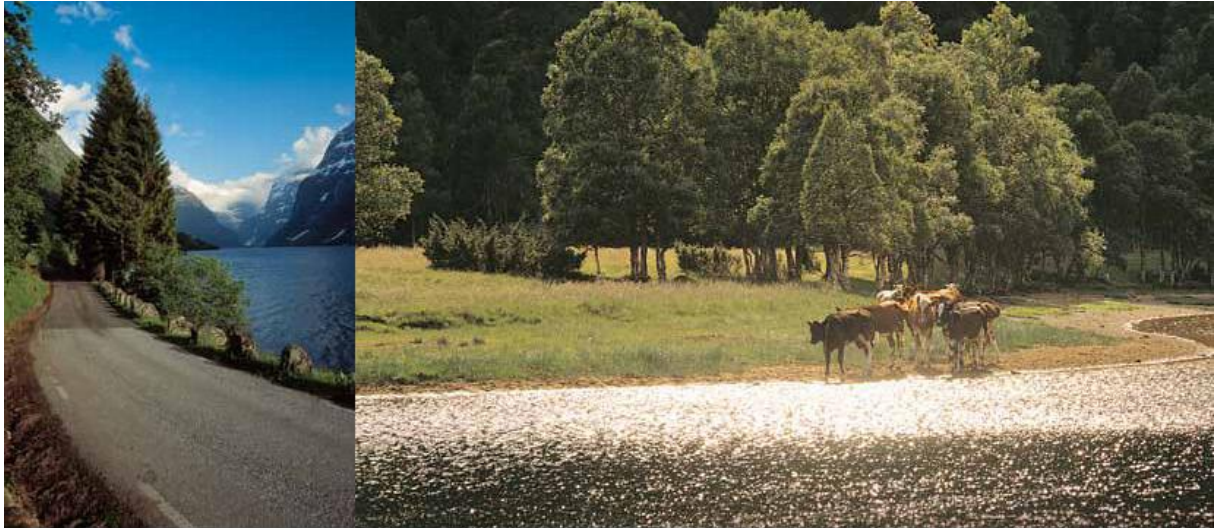
"Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organ eller private."

Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres muligheter for medvirkning på annen måte."

Plikten for å tilrettelegge for aktiv medvirkning er den samme både for myndigheter og private. Kommunen har som planmyndighet særskilt plikt til å påse at andre myndigheter og private har fulgt kravet om tilrettelegging for medvirkning når de har utarbeidet planforslaget. Kommunen skal også sørge for at grupper som ellers ikke lett kommer til orde i planprosessen kan medvirke.

Medvirkning i planprosessen er viktig for at planer og tiltak er i samsvar med de interesser og behov befolkningen har. God medvirkning kan også avklare konflikter før planene vedtas og bidra til likebehandling. Den nye loven gir mulighet for innspill og påvirkning gjennom hele forløpet av en planprosess. Det er lagt opp til medvirkning ved utarbeiding av regional og kommunal planstrategi, planprogram, planbeskrivelse og konsekvensutredning, høring og offentlig ettersyn. Strategier og planforslag skal være tilgjengelig på Internett. Innspill tidlig i planprosessen gir en større mulighet for å påvirke utformingen av planforslaget.

Private som ønsker å gjennomføre tiltak kan få en rask og enkel behandling av forslaget til detaljregulering når det er i samsvar med kommuneplanens arealdel (og ev. områderegulering). Kommunen skal ta stilling til det private planforslaget innen en frist på 12 uker. Loven har også en egen bestemmelse om muligheten til felles behandling av privat forslag til reguleringsplan og byggesøknad for det samme tiltaket.

§ 1-9 Om forholdet til forvaltningsloven og klage:

"Forvaltningsloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i denne loven.

Det kan i byggesaken ikke klages på forhold som er avgjort i bindende reguleringsplan eller ved dispensasjon, og hvor klagefristen for disse vedtakene er utløpt. Dersom det finnes hensiktsmessig, kan klagen realitetsbehandles i stedet for å avvises.

Berørt statlig organ, herunder Sametinget, regionalt organ og kommune kan påklage enkeltvedtak etter loven dersom vedtaket direkte berører vedkommende myndighets saksområde. Dette gjelder likevel ikke i plansaker der vedkommende myndighet er gitt anledning til å fremme innsigelse.

Enhver har rett til dokumentinnsyn etter offentleglova og miljøinformasjonsloven og har hos vedkommende myndighet krav på å gjøre seg kjent med alternative utkast til planer etter denne lov, herunder dokumenter som ligger til grunn for planutkastene med de unntak som følger av § 13 eller §§ 20 til 26 i offentleglova.

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak etter denne lov."

Det er klagerett på alle enkeltvedtak og reguleringsvedtak, men bare i en omgang. Det vil si at berørte som har innvendinger må passe på og klage når klageadgangen er aktuell. Samtidig må kommunene være ryddige med å varsle og klargjøre når klageadgang foreligger. Det er også alminnelig rett til innsyn i planforslag. Både offentlighetslovens og miljøinformasjonslovens regler om innsynsrett gjelder for planforslag og planer.

- § 7-1. Regional planstrategi
- § 7-2. Behandling og virkning av regional planstrategi
- § 8-1. Regional plan
- § 8-2. Virkning av regional plan
- § 8-3. Utarbeiding av regional plan
- § 8-4. Vedtak av regional plan
- § 8-5. Regional planbestemmelse

REGIONAL PLANLEGGING

Mange oppgaver egner seg for planlegging på regionalt nivå. Dagens fylkeskommuner er regional planmyndighet.

Mange planspørsmål berører forhold ut over den enkelte kommune. Samtidig lar mange oppgaver seg ikke løse innenfor rammen av den enkelte kommune. Regionale planavklaringer er derfor viktige for gjennomføringen av både nasjonal og kommunal miljø- og arealpolitikk. En regional plan skal kunne ivareta den oppgave og ansvar fylkeskommunen i dag har som regional utviklingsaktør.

Et planspørsmål som har betydning for flere kommuner er i utgangspunktet et aktuelt tema for en regional plan. Spørsmål som samferdselstiltak og infrastruktur, bolig- og næringsutvikling, undervisning, jordvern, markområder, kystsoner og vassdragsforvaltning kan behandles gjennom regional planlegging.

Første året i valgperioden skal Fylkestinget behandle den regionale planstrategien. Planstrategien skal beskrive de viktigste utviklingstrekkene og planspørsmål i hele eller deler av regionen. Planstrategien skal ta utgangspunkt i nasjonale mål og rammer men legge vekt på lokal erfaring og kunnskap i den regionale tilpasningen av politikken. Planstrategien skal legges ut til offentlig ettersyn før den vedtas.

Fylkestinget har ansvaret for at de regionale planer som er angitt i planstrategien blir utarbeidet. Planlegging på regionalt nivå skiller seg fra kommunal planlegging ved at den normalt vil ta opp avgrensede tema og tilpasses oppgaver og situasjon. Regional plan kan gjelde for hele regionen, deler av regionen, eller være tematiske. Regionale planer skal ha et handlingsprogram for oppfølging av planen.

Arbeidet med en regional plan skal være en bred samarbeidsprosess der statlige organer skal delta når planleggingen berører deres virkeområde, eller egne planer og vedtak. Ingen myndighet kan «stille seg utenfor» planleggingen for i neste omgang hevde at planen ikke kan gjelde for dem. Det er viktig at de regionale planene behandler spørsmål som er viktige for kommunene og at kommunene trekkes aktivt med.

Hvis et forslag til kommunal plan strider mot en regional plan kan fylkeskommunen fremme innsigelse mot planen. Dette betyr at utbyggingsplaner som strider mot den regionale planen kan bli stoppet.

Til regionale planer som gir retningslinjer for arealbruk kan fylkestinget også vedta en regional planbestemmelse noe som skal sikre at det ikke foretas arealbruksendringer som er i strid med planen.

Interkommunalt plansamarbeid

Interkommunalt plansamarbeid er en måte å gjennomføre omforente regionale strategier på som et alternativ til regionale planer. Interkommunal planlegging er planlegging der flere kommuners samarbeider når det er hensiktsmessig å samordne planleggingen over kommunegrensene. Dette er aktuelt for planspørsmål som har betydning for flere kommuner. Samarbeidsform kan velges avhengig av hvilke planoppgavene man har. Regional planmyndighet og statlige myndigheter kan anmode kommunene om å starte slikt samarbeid. Plansamarbeidet skal ledes av et styre der kommunene er representert. Planprosess og metoder er de samme som for kommunal planlegging ellers.

Regionalt planforum

Planforum er en ordning som skal sikre bedre samordning og samarbeid mellom de mange myndighetene som har interesser i planleggingen.

Det er fylkeskommunen som oppretter regionalt planforum. Deltakere i planforum kan være statlige organer, regionale organer og kommuner eller organisasjoner, alt etter hvilke saker som er oppe og hvilke interesser som er berørt. Planforum er et redskap for å finne fram til gode løsninger. Møter kan holdes forskjellige faser i planprosessen. Ved å diskutere vanskelige spørsmål som berører flere interesser på et tidlig stadium kan man unngå innsigelser senere i prosessen.

§ 9-1. Interkommunalt plansamarbeid

§ 9-2. Organisering

§ 9-3. Planprosess og planinnhold

§ 9-4. Overføring til regional plan

§ 9-5. Uenighet

§ 9-6. Gjennomføring og endring

§ 9-7. Plansamarbeid mellom regioner og kommuner

§ 5-3. Regionalt planforum

NASJONALE RAMMER OG PLANLEGGINGSOPPGAVER

Miljøverndepartementet er øverste myndighet i arealpolitikken på nasjonalt nivå. Nasjonale forventninger til planleggingen, statlige planretningslinjer og planbestemmelser gir føringer for arealbruken på regionalt og kommunalt nivå.

- § 6-1. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
- § 6-2. Statlige planretningslinjer
- § 6-3. Statlige planbestemmelser
- § 6-4. Statlig arealplan

Nasjonale forventninger til planleggingen i fylker og kommuner

Planlegging på regionalt og lokalt nivå skal skje innenfor rammene av nasjonal politikk, og være et effektivt verktøy for samordning mellom sektorer og forvaltningsnivå. Det skal derfor hvert fjerde år utarbeides et dokument hvor regjeringens forventninger til regional og kommunal planlegging kommer frem. Dette dokumentet skal ligge til grunn for arbeidet med regionale og kommunale planstrategier, som skal utarbeides av fylkeskommuner og kommuner i begynnelsen av hver valgperiode.

Statlige planretningslinjer

Statlige planretningslinjer (SPR, tidligere kalt rikspolitiske retningslinjer -RPR) brukes for å konkretisere viktige planleggingstema. SPR skal være tydelige på mål og verdier som skal legges til grunn for planleggingen og hvordan ulike interesser og hensyn skal ivaretas og avveies. SPR kan være både tematisk og geografisk avgrenset.

Statlige planbestemmelser

Statlige planbestemmelser (SPB, tidligere kalt rikspolitiske bestemmelser - RPB) er rettslig bindende bestemmelser. SPR kan fastlegge at det innenfor nærmere avgrensede geografiske områder, eller i hele landet, blir iverksatt særskilt angitte bygge- eller anleggstiltak uten samtykke av departementet. SPB går foran eldre arealplaner og skal hindre at slike planer brukes som grunnlag for å gjennomføre uønsket utbygging.

Statlig arealplan

Statlig arealplan (arealdel av kommuneplan eller reguleringsplan) brukes når gjennomføringen av viktige statlige eller regionale utbyggings-, anleggs- eller vernetiltak gjør det nødvendig, eller når andre samfunnsmessige hensyn tilsier det. Statlig arealplan er en unntaksordning og skal brukes når det ikke forventes at den ordinære planleggingen vil gi det resultatet som staten kan godta. Ved behandlingen av slike planer overtar departementet kommunestyrets myndighet til å vedta plan.

Byggeforbud i 100-metersbeltet langs sjøen

Det gjelder et generelt forbud mot bygging i 100-metersbeltet langs sjøen. Forbudet gjelder så langt ikke annen byggegrense er fastsatt i kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan. Eventuelt byggeforbud langs vassdrag må fastsettes i hvert enkelt tilfelle gjennom kommunale arealplaner.

§ 1-8 Forbud mot tiltak mv. langs sjø og vassdrag

I 100-metersbeltet langs sjøen og langs vassdrag skal det tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser.

Andre tiltak etter § 1-6 første ledd enn fasadeendringer kan ikke settes i verk nærmere sjøen enn 100 meter fra strandlinjen målt i horisontalplanet ved alminnelig høyvann. Dette er likevel ikke til hinder for fradeling ved innlåsning av bebyggelse festetomt etter tomtfestelova.

Forbudet etter andre ledd gjelder så langt ikke annen byggegrense er fastsatt i kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan, jf. §§ 11-9 nr. 5 og 12-7 nr. 2.

Forbudet etter andre ledd gjelder ikke der kommunen i kommuneplanens arealdel har tillatt oppføring av nødvendige bygninger, mindre anlegg og opplag som skal tjene til landbruk, reindrift, fiske, akvakultur eller ferdsel til sjøs, jf. § 11-11 nr. 4.

Utgitt av: Miljøverndepartementet, 2009

Flere eksemplarer kan bestilles hos Statens forurensningstilsyn på e-post:
bestilling@sft.no

Publikasjonskode: T-1476

ISBN 978-82-457-0433-4

Trykk:

Opplag: 5000